

WIADOMOŚCI GEOGRAFICZNE

Miesięcznik poświęcony przeglądowi spraw geograficznych w Polsce i za granicą.

(REVUE MENSUELLE DE GÉOGRAPHIE)

Wydawnictwo Krakowskiego Oddziału
Polskiego Towarzystwa Geograficznego

Redaktor:

Prof. Uniw. Dr. Ludomir Sawicki, Kraków-Dębniki, Barska 41

Wychodzi z początkiem każdego miesiąca z wyjątkiem sierpnia i września.

Kraków, Listopad i Grudzień 1923 r.

Ś. † p.

TADEUSZ CHROSTOWSKI

zasłużony badacz ziem naszej emigracji, pracownik na niwie oświatowej wśród najcięższych warunków, skrzętny zbieracz i miłośnik przyrody, eksplorator Państwowego Muzeum Przyrodniczego w Warszawie

zmarł z początkiem r. 1923

w czasie ekspedycji naukowej w Paranie w pobliżu
Saltos de Santa Maria.

Cześć jego pamięci!

I. Sprawy Krakowskiego Oddziału Pol. Tow. Geogr. (*Actes de Succursale Cracovienne de la Société Polonaise de Géogr.*)

a) Posiedzenie Zarządu. Dnia 4 X na posiedzeniu Zarządu przyjęto do wiadomości sprawozdanie sekretarza i skarbnika, postanowiono odbywać zebrania publiczne co miesiąc w pierwszą środę, zaś zebrania fachowe co miesiąc w trzecią środę, uchwalono ich program do Nowego Roku, (10 X Zebranie publ. — Dr. Przecław Śmolik: Buddyści Azji. 17 X Zebranie fachowe — Prof. Dr. Wł. Szafer: Zjazd geografów roślin w Szwajcarii. 7 XI

Zebranie publ. — Fr. Goetel: O sztuce ludowej Turkestanu. 14 XI Zebranie fachowe — 1) Dr. A. Gadomski: Morena tatrzańska w Szaflarach. 2) O jaskiniach lodowych w Tatrach. 5 XII Zebranie publ. — Prof. Dr. L. Sawicki: Z podróży do Sjamu). Nadto rozstrząsano projekt cyklu odczytów publicznych o geogr. Francji. Ustalono wkładkę członkowską w formie zaliczki na wkładkę, którą ustali przyszłe walne zebranie, w wysokości 1 złotego kwartalnie, zatwierdzono program „Wiadomości Geograficznych“, ustalono lokal Towarzystwa (ul. Grodzka 64, II. piętro) i godziny biurowe (codziennie od 4—5 popoł.)

b) Zebrania publiczne. VII Zebranie publiczne *zwyczajne*, dnia 10 października b. r. inauguruje okres po-wakacyjny, wypełnił odczyt p. prof. P. Smolika na temat: „Wśród wyznawców Burchan-Buddhy“. Prelegent, rzucony wypadkami wojennymi na daleki wschód, spędził parę lat w kraju Zabajkalskim w pośród ludu Burjatów. Lud ten pasterski jest wyznania „lamaistycznego“, będącego pewną sektą buddyzmu, a naczelnikiem jego duchownym jest Bandido-Homla-Lama, którego gościem był również prelegent.

Powstanie sekty lamaizmu datuje się od reformatora Zank-Hany. Po opisie kraju, życia, ubiorów Burjatów przesunęły się przed zebranymi obrazy świetlne przepięknego jeziora Bajkalskiego, tego największego jeziora typu alpejskiego, dalej obraz trasy kolejowej nadbajkalskiej, zbudowanej z wielkim nakładem pracy, liczne typy Burjatów i widoki domostw i świątyń.

Dr. A. R. G.

c) Zebrania fachowe. IV Zebranie fachowe. Dnia 17 października 1923 r. wypełnione było sprawozdaniem prof. Szafera ze Zjazdu geobotaników w Zurychu. (Patrz W. G. z. VIII str. 137 Zjazdu).

Prelegent, po zaznajomieniu słuchaczy z organizacją, historją, zadaniami i celami Zjazdu, przedstawił w ogólnych zarysach metody socjologii roślin, o których uzgodnienie Zjazd bezowocnie zabiegał, a nie wdając się w szczegóły, przeszedł następnie do zobrazowania dzisiejszego stanu badań nad problemem górnej granicy lasu. W dalszych nader interesujących wywodach przedstawił prof. Szafer na podstawie najnowszych wyników stosunki opadowe Alp Szwajcarskich. Koniec prelekcji poświęcony był stosunkom g.-gospod. i ujęciu zagadnień natury ogólniejszej antropog. Wyświetlane epidjaskopem widoki przyrody szwajcarskiej zamknęły ten bogaty myślowo wieczór.

Z. Ł-a.

I. Ruch geograficzny w świecie i w Polsce.

(Mouvement géographique dans le monde et chez nous).

I. Wykłady i odczyty (Conférences).

Kraków. Uniwersytet Jagielloński. Na wydziale filozoficznym: Sawicki, I Europa nadatlantycka 5 g. Meteorologia i klimato-

logia 2 g. II Świat sino-malajski 5 g. III Klimaty ziemi 2 g. Antropogeografia Ziemi Polskich 3 g. Przez cały rok: Seminarjum geogr. 2 g. i Cwiczenia dla starszych 5 g; Smoleński. I i II Morfologia powierzchni ziemi. III G. fizyczna Francji. Przez cały rok: Proseminarjum g. 2 g. i Seminarjum g. fizycznej 2 g; Korbel, I Rzuty 3 g. II Kartografia (Sytuacja i teren) 3 g. III. Kartometria 3 g; dr. Piątkiewicz, Geodezja 2 g; Niemcówna, Dydaktyka geografji; Szafer, Zarys ogólnej geografji roślin 5 g. Problemy geografji roślin w Polsce. Cwiczenia geobotaniczne; Talko-Hryniewicz, Antropologia ogólna; Rozen, Mineralogia i petrografia; Zelechowski, Geologia. Cwiczenia i wycieczki geologiczne. Bez nazwiska, Gleboznawstwo; Benis I i II Węgiel i żelazo w Polsce; Wędkiewicz, O praojczyźnie Rumunów; Kreutz, Skąły i minerały ziem polskich; Szajnocha, I i II Zasady geologii 5 g. Cwiczenia praktyczne dla młodszych 4 g., dla starszych 4 g. III Budowa geolog. ziem polskich 5 g; Goetel, I Geologia ogólna dla przyrodników i geografów. II Zarys paleontologii. III Geologia historyczna; Nowak, Paleontologia ogólna 3 g. Geologia naftowa 2 g. Cwiczenia dla początkujących. III Rozwój świata organicznego w przyszłości. Wycieczki geolog.

Prof. U. J. dr. Sawicki zaproszony przez Dyрекcję Muzeum Techn.-Przemysł. wygłosił 16 X 1923, odczyt ilustrowany obrazami świetlnymi na temat „Drogi światowe“. Prof. U. J. dr. Krzyżanowski, na cele Ochrony Młodzieży, mówił 12 X 1923 na temat „Czy pożądany jest przyrost ludności“.

Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika. 9 X 1923, Prof. U. J. dr. Szafer Wł., „Ze zjazdu międzynarodowego geografów roślinnych w Szwajcarii“.

Koło Geografów U. U. J. Dnia 11 X odbyło się zebranie zarządu, na którym ustalono program działalności Koła w bieżącym roku. Utworzono 2 sekcje: skryptową i odczytową, która zajmie się zorganizowaniem szeregu odczytów, mających zapoznać słuchaczy z metodą współczesnej geografji i jej stanem u nas i zagranicą. Ponadto Koło uruchamia dla swych członków kurs praktycznej kartografji.

Przywóz. Na konferencji Kółka Ostrawsko-Bogumińskiego, odbytej 9 maja 1923, p. Zahaczewska Irena przeprowadziła lekcję praktyczną na temat: Ropa naftowa i jej przetwory. M. Pg. 1923, Nr. 6.

Wrocław. U. Wrocław. urządził w czasie od 25 VI—6 VII br. kurs poświęcony Wiadomościom o Ameryce. Z prelegentów wspomnieć należy m. i. prof. Boas'a Franciszka, który przedstawił stan zagadnienia murzynów w Ameryce.

Monachjum. Prof. Schermann Ludwik wygłosił w Bawarskiej A. U. na podstawie własnych badań referat „o osiedlach brańskich w buddaistycznej Birmie“.

Ryga. Z okazji wakacyjnych kursów uniwersyteckich zaprosiło Towarzystwo Im. Herdera prof. Friederichsen'a M., do wygłoszenia szeregu odczytów treści g. w czasie od 28 VIII do 14 IX 1923.

Związek Niemców w W. Rumunji (sekcja kultury), organizując z początkiem sierpnia uniwersyteckie wykłady wakacyjne, zaprosił do *Sybin'u* (*Hermannstadt*) prof. Uhlig'a (Tübingen), który wygłosił szereg prelekcji na temat g. gospogarczej i politycznej na podstawie nowych wyników klimatologii i badań we wsch. Afryce.

II. Towarzystwa i nowe czasopisma (*Sociétés savantes et revues nouvelles*).

Edynburg'skie Tow. G. wykończyło w rękopisie katalog map Szkocji jakoteż przegląd map, planów i widoków odnośnie co do Edynburga.

W *Rydze* zawiązało się „Łotewskie Tow. G. (adres: Ryga, Bulwar Puszkina 4, Uniwersytet).

Na odbytem 27 I 1923 walnym zebraniu „Società di studi G. e Coloniali in Firenze“ wybrano prezesem Zarządu Vacchelli'ego N., wiceprezesem p. Enrico de Chaurand, sekretarzem Desio Ardito.

Sycylijski klub Alpejski z siedzibą w *Palermo* obchodził 9 X r. z. 30-lecie istnienia.

Wskutek dłuższej bezczynności „Instituto G. Argentino“ zawiązało się w *Buenos Aires* w r. 1922 towarzystwo „Gaea“, Sociedad Argentina de Estudios G. Zebranie organizacyjne uchwaliło wydawanie czasopisma „Anales“.

Podobnie powstało w lutym r. z. w *Quito* „Sociedad G. de Quito“.

Z pism o dłuższym czasokresie wydawniczym na pierwszym planie wymienić należy *II tom Sprawozdań P. I. Geolog. Warszawa 1923*.

Treść: Małkowski St., Sprawozdanie z badań fliszu magórskiego i fliszu granicznego w okolicy Krościenka nad Dunajcem, str. 17—26; Ten sam, O stosunku żył andezytowych do budowy geologicznej okolic Pienin, str. 29—38; Samsonowicz J., O utworach paleozoicznych okolic Ostroga i Pelczy na Wołyniu, str. 39—45; Luniewski A., Z geologii okolic Zawichosta, str. 49—71; Ten sam, O formach alpejskich w faunie wapienia muszlowego na północnym zboczu Gór Świętokrzyskich, str. 73—75; Wołosowicz S., O grzędach morenowych ziemi Narockiej i granicy młodszego zlodowacenia w dorzeczu Wilji, str. 77—93; Bukowski G., Sposzczerzenia geologiczne w podkarpackiej strefie okolic Bochni, str. 97—101; Mazurek A., Nowe dane o cenomanie i turonie niecki Nidziańskiej, str. 103—115; Rutkowski F., Sprawozdanie tymczasowe z badań, wykonanych na obszarze występowania węgla brunatnego w okolicach Zawiercia i Siewierza, str. 117—146; Czarnocki J., Cechsztyń w górach świętokrzyskich, str. 151—192.

Saarbrücken. Commission de Gouvernement du territoire de la Sarre wydała pierwszy zeszyt statyst.-gospod. p. t. Bericht des Statistischen Amtes des Saargebietes, 1923 (Pet. Mit. 1923, z. 7/8).

Mühdorf. Pod redakcją Webera dla krzewienia znajomości historii ojczystej i wiadomości z zakresu etnografii rozpoczęto wydawać prace, mające iść po sobie zeszytami co pół roku. Wydano: Der Inn — Isengau, 34 str. z ilustr.

Istniejący przy uniwersytecie w *Greifswald* zakład dla badań nad Finlandją ogłosił w dwóch zeszytach wyniki dotychczasowej pracy.

W związku ze studjami nad Ameryką i Hiszpanją, prowadzonymi przez prof. Sapper'a, Franz'a i Hamel'a, ukazał się zeszyt zawierający dorobek naukowy Termer'a F. na temat: *Wetter-schäden u. Landwirtschaft in den Vereinigten Staaten von Amerika, Halle a/S. 1923, 79 str.*

Monako. Międzynarodowe Biuro Hydrograficzne wydało w marcu r. b. pierwszy zeszyt swych publikacyj: *Hydrographic Review* (w językach angielskim i francuskim).

III. Zakłady naukowe i instytuty (*Instituts scientifiques*).

Warszawa. *Wycieczka warszawskiego I. G. do Jugosławiji.* Słuchacze U. W. (16 osób) odbyli w czasie od 20 VI do 21 VII br. wycieczkę do Jugosławiji pod kierownictwem prof. Lencewicza St. Zatrzymując się po drodze we Wiedniu (1 dzień) i w Budapeszcie (3 dni, w czasie których zwiedzono Zakład G. U. Bud., wysłuchano wykładu prof. Cholnoky'ego na temat budowy geol. i morfologii okolic Bud. oraz urządzono wycieczkę na G-ę Gerarda) 25 czerwca przybyła wycieczka do Beogradu, witana bankietem wydanym przez tamt. Uniwersytet. Pod kierownictwem prof. Petkovic'a i Laskarceda zapoznała się wycieczka z tamt. I. G., zwiedzono muzeum przyrodnicze i etnograficzne oraz okolice miasta. W towarzystwie geol. p. Łukavica dn. 28 VI udano się Dunajem drogą wodną przez Żelazne Wrota do Prachova, stamtąd koleją żel. do Zajecaru, następnie przez Paracin do Krusevacu, gdzie oczekiwała wycieczka g. U. Beogr. pod kierownictwem prof. Milajevica. Przedmiot bezpośredniej obserwacji stanowiły 1° akumulacja m. pontyjskiego oraz wcięcie dol. Timoku, dalej przebieg granicy Karpacko-Bałkańskiej, jakoteż G. Banackie. Doliną Morawy przez Užice, przepaścistym jarem Djetiny przez Visegrad wzdłuż Naretwy osiągnięto Sarajewo (gdzie zwiedzono muzeum sztuki przedhistorycznej i rzymskiej oraz muzeum etnogr. i skąd w celach glaciologicznych urządzono wycieczkę na Bielasnicę 2.052 m). Przez cały czas zastanawiano się nad morfologią, poświęcając szczególną uwagę zjawiskom antropog. i etnogr. głównie na granicy świata zachodnio-europejskiego i muzułmańskiego. W drodze z Sarajewa do Mostaru obserwowano zjawiska krasowe, w dalszym zaś marszu do Dubrownika formy erozyjne rzek krasowych. Kilkudniowy pobyt nad morzem w czasie podróży z Dubrownika przez Split do Bakru wprowadził wycieczkę w serię zjawisk abrazyj morskiej i morfologii wybrzeża. W Zagrzebiu pod kierownictwem prof. Senoka zwiedzono muzeum etnogr. i drogą na Graz—Semmering—Wiedeń 21 VII wycieczka znalazła się w Warszawie.

Wiktor Nechay.

Bonn. Pod kierownictwem prof. O. Quelle'a otwarto instytut dla badania obszarów Ibero-amerykańskich. Problem ten wyłonił się w związku z badaniami nad kulturą Majów Jukatań-

skich i ich właściwie niewyświetlonymi stosunkami z Baskami hiszpańskimi, przyczem pamiętać należy o zagadce miasta Tartessos, zburzonego przez rywalizujących i zawistnych Kartaginczyków.

Hamburg. 7 czerwca b. r. obchodziła 25-lecie swej czynnej działalności „Główna stacja badań nad trzęsieniami ziemi“, wchodząca w skład państw. laboratorium fizykalnego. Stacja ta, założona przez prof. R. Schütt'a, jako zakład prywatny dla badań wahadłem poziomem, została upaństwowiona w r. 1903.

Monachjum. W związku z notatką naszą w VIII z. W. G. str. 136 o wystawie geolog.-mineralog. prof. dra Grotha, znajdujemy w *Pet. Mit.* 1923 z. 7/8, szczegółowe sprawozdanie, z którego podajemy poniżej ciekawsze dane. Wyst. zorganizowana jest regionalnie i daje przegląd prowincjami geolog. szczególnie odnośnie co do obszarów górniczo wyzyskiwanych zarówno europejskich (niemieckich szczególnie i obszarów b. Monarchji austr.-węg., włoskich, bałkańskich i angielskich) jak też i pozaeuropejskich (indyjskich, australijskich i płn.-amerykańskich).

Würzburg. Instytut dla badań etnologicznych i g.-statystycznych nad Ameryką powstał pod kierownictwem prof. Karola Sapper'a. Do dalszych zadań instytutu należy nawiązanie stosunków ze światem naukowym amerykańskim jakoteż zapoznanie nauki niemieckiej z dorobkiem naukowym amerykańskim.

Monako. W związku z londyńską konferencją naukową z r. 1919 uruchomiono w r. 1921 „Międzynarodowe Biuro Hydrograficzne“. Prezesem wybrany został J. D. Parry (Anglja) i admirał Phaff (Holandja). Do organizacji przystąpiło 21 państw z wykluczeniem 6 państw centralnych i ich kombatantów.

Moskwa. Dzięki inicjatywie prof. Stratonov'a powołano do życia „Instytut Astro-fizyczny“. Kierownikiem Stacji Centralnej moskiewskiej mianowany został prof. Fessenkov, dyrektorem ekspozytury w *Taszkencie* prof. Botin, w *Nowoczerkasku* prof. Czerkasnin, zaś w *Kuczynie* prof. Orłow.

V. Zjazdy (Congrès).

Bordeaux. W czasie od 30 lipca do 4 sierpnia miało miejsce 47 zebranie „Association Française pour l'Avancement des Sciences“. Sekcji geograficznej przewodniczył prof. Caména d'Almeida. Obradowano nad przedmiotem i metodami etnografji, oraz nad podnoszeniem się wybrzeży, a szczególnie wybrzeża Gascogne.

Utrecht. Między 7—13 września b. r. odbyła się szósta międzynarodowa konferencja dyrektorów wszystkich instytutów meteorologicznych i obserwatorów.

V. Ekspedycje (Expéditions).

Azja. H. J. Lam na szczycie Goenoeng Api. — W styczniu 1921 H. J. Lam dotarł do szczytu Goenoeng Api (600 m). Droga prowadziła stromą ścieżyną po wschodniej stronie wulkanu

wśród ananasów i trzciny cukrowej aż do starego krateru (główny krater znajduje się nieco płnc.-zach. na wysokości 500 m), którego dno pokrywa obecnie dość bujna roślinność. Ze szczytu rozciąga się wspaniały widok na wulkaniczne wyspy Banda.

Misjonarze Kruyt na wyspie Celebes. Zasługi misjonarzy dla geografii powiększyli obecnie dwaj misjonarze C. i J. Kruyt, którzy odbyli daleką, bo przeszło 100-kilometrową podróż dla studjów etnograficznych. Wyszędłszy z Palopo 1 VIII 1920, badali między innymi szczep Toradjas w dorzeczu Sa' Dan, Ma-zoepoe i Mamas. Uderzyło ich ubóstwo lasów, które zdaje się jest naturalne, a nie, jak twierdzi C. Kruyt, skutkiem gęstości zaludnienia.

Ekspedycje tybetańskie. Do Tybetu wyruszyła z Londynu przez Kalkutę ekspedycja buddystów. P. Kozłov planuje wyprawę do Mongolji i Tybetu, obliczoną na 3 lata. W r. 1924 ma przeprowadzać w Tybecie badania geologiczne, botaniczne, zoologiczne i etnograficzne.

Afryka. Ekspedycja Hassanein-Bey'a w pustyni Libijskiej. Podróż, rozpoczęta 2 stycznia z Sollum, trwała dosyć długo z powodu trudności technicznych. Hassanein-Bey szedł przez Siwa, Jaghub, w Jalo skręcił na południe ku Bir Zieghen i Hawari. Pod Kufrą wkroczył w niezmierny ocean pustynny, ożywiony tylko oazami Arkeni i Owenat. Dopiero minawszy góry Erdi dostał się w okolice zamieszkane przez szczepy Goraan i Bidean. W lipcu dotarł przez El Obeid i Chartum do Egiptu, porobiwszy wiele pomiarów teodolitem.

M. C. Gillmann na szczycie Kilimandżaro. Idąc w ślady Meyera dotarła ekspedycja Gillmanna w r. 1920 do krateru Kilimandżaro. Ważnym jest potwierdzenie przez Gillmanna hipotezy Meyera (z r. 1889) o cofaniu się lodowca w kraterze i na zboczach wulkanu, zwłaszcza w stronie północnej.

Ekspedycja p. Stathama w południowej Afryce. W marcu 1922 wybrał się pułkownik Statham w podróż do pd. Angoli. Część drogi odbyto koleją, część łodzią na rzece Kubango. Ekspedycja postanowiła przejść pn. część Kalahari. Od Caprivi zwrócono się do Zambezi, ale z powodu wypadku, który spotkał p. Statham, musiano zaniechać podróży wodnej i iść przez portugalską Afrykę wsch. i kraj Njassa łądem.

Ameryka. Polska wyprawa zoologiczna Chrostowskiego do Brazylii. Śmierć kierownika. Dnia 5 kwietnia b. r. nadeszła wiadomość do polskiego konsula w Kurytybie, p. Zbigniewa Miszke, że kierownik wyprawy Tadeusz Chrostowski zmarł na żółtą febrę. Konsulat postanowił wyprawę odszukać, przyjść jej z pomocą i zabezpieczyć wspaniałe, przez wyprawę zebrane zbiory przyrodnicze. Ś. p. T. Chrostowski przez kilka lat przed wojną był nauczycielem w Paranie, zajmując się przytem badaniami przyrody brazylijskiej. Z początkiem wojny światowej przybył do Polski, aby stanąć w szeregach i walczyć o wolność Ojczyzny. Z końcem r. 1921 zorganizował polską wyprawę naukową do Brazylii. Jak w poprzednich zeszytach W. G. podano — wyprawa

przebyła pierwszą kataraktę rzeki Ivahi. 15 stycznia, po uciążliwej podróży, ekspedycja dotarła do rzeki Parany. W ciągu drogi napotymano na wiele trudności z powodu niedokładności map, przyczem nieskończone ilości moskitów dokuczały podróżnikom. Dnia 16 stycznia po przebyciu rzeki Ivahi zatrzymano się na odpoczynek w Porto Chavier da Silva. Stamtąd nadeszły ostatnie listy od ś. p. T. Chrostowskiego, poprawiona mapa rzeki Ivahi, oraz skrzynia z dużym zbiorem małż, rzadkich ptaków, ssaków, płazów, gadów i owadów. Następnie udano się w kierunku miasteczka Foz do Iguassu, gdy tymczasem 80 km od wodospadu Saltos de Santa Marja zmarł T. Chrostowski, a p. Jaczewski ciężko zachorował. Śmierć ś. p. Chrostowskiego przyniosła nauce ogromne straty, przyczem położyła kres polskiej ekspedycji naukowej do Brazylii.

Niemiecka ekspedycja w Meksyku. Korzystając z zaproszenia rządu meksykańskiego, wyruszyła z Niemiec ekspedycja w celu obserwacji zupełnego zaćmienia słońca w dniu 10 września. Kierownictwo spoczywa w rękach prof. Ludendorffa, dyrektora obserwatorium astrofizycznego w Poczdamie.

Badania w Brazylii. W połowie maja wyjechał do wsch. Brazylii geograf frankfurcki Otto Maull na studia geomorfologii w Rio de Janeiro, Sao Paulo, Minas Geraes i Espirito Santo. Obszary te badał już przedtem niemiecki botanik F. Luetzelburg.

Odkrycia na Honduras. Niedawno powrócił z Hondurasu dr. Herbert J. Spinden. Odkrył tam 32 miejscowości w zalesionej wschodniej części Hondurasu i poczynił różne spostrzeżenia. Znalazienie ornamentów złotych, prawdopodobnie z Kostariki i metalowych dzwonek utwierdziło go w przekonaniu, że tędy prowadziła droga handlowa z północy na południe.

Prof. dr. Karol Sapper wyjechał we wrześniu do Meksyku z polecenia Tow. Geogr. w Hamburgu celem dokończenia swych prac.

Alfred Tremblay wyruszył w r. 1922 na zbadanie kraju Baffina i okolic bieguna magnetycznego.

Okolice polarne. Znany z ekspedycji polarnych oceanograf W. Brennecke wybiera się wraz z A. Jacobsenem w okolice Grenlandji na okręcie „Polarbär“.

Podróż „driftowa“ Amundsenowskiego Maud'a. Okręt ekspedycyjny Amundsena „Maud“ rozpoczął 26 VI 1922 z przylądku Hope (na płn.-zach. występie Alaski) długo planowaną podróż „driftową“ (z prądem) przez zatokę biegunową. 7 sierpnia znajdował się w pobliżu wyspy Herald (na wsch. od W Wrangla) 22 zaś pod 70° 20' szer. g. płn. i 175° 25' dług. g. wsch. został przez lody zamknięty. Pomiar wykonany 15 XII wykazał przesunięcie okrętu z masami lodu pod 73° 20' szer. g. płn. i 173° dług. g. wsch.

Australja. Ekspedycja naukowa Stuart-Cochrane. Wyprawa naukowa wystawiona i zorganizowana sumptem E. E. Cochrane'a, badając pod kierownictwem M. E. Stuart'a płn. Australję na obszarze między Broome a Wyndham, stwierdziła urodzajną

glebę i obecność miedzi na łądzie stałym, na sąsiednich zaś wyspach złoża fosfatu i rudy żelaznej.

Morza. Z instytutu g. w Odesie wyruszyła ekspedycja w celu zbadania przyczyn odchylenia igły magnetycznej w pn.-zach. części Morza Czarnego.

VI. Wiadomości drobne (*Informations courantes.*)

De Martonne Emm. prof. g. w Sorbonnie w Polsce. W sierpniu b. r. odwiedził Polskę prof. Sorbonny Emil de Martonne. W czasie kilkudniowego pobytu w Warszawie gość nasz zwiedził Zakład G. Uniwersytetu Warsz., miasto, interesując się szczególnie starem miastem i dzielnicą żydowską, odbył też w towarzystwie prof. Lencwicza wycieczkę na obszar wydmowy prawego brzegu Wisły pod Wołominem, oraz w towarzystwie W. Nechaya wycieczkę na Bielany, gdzie zainteresował się profilem dyluwalnym oraz terasami Wisły. Z Warszawy w towarzystwie prof. Lencwicza udał się w Góry Świętokrzyskie, zwiedził wyspę paleozoiczną Zbrzańską, krajobraz paleozoiczny i mezozoiczny pod Chęcunami, okolice Łącznej, pasmo główne i t. p. Jak nas informują, prof. De Martonne bawił również w Zakopanem, jako gość prof. dra Romera, interesując się krajobrazem tatrzańskim i problemem złodeń.

Wybuch Stramboli z dnia 22 maja b. r. przybrał większe rozmiary. Oprócz popiołu i lapilli wydobywały się bloki o ciężarze od 30 do 60 t. n. Szkody, wywołane wskutek ciśnienia powietrza, wstrząśnienia, upadku kamieni i popiołu są znaczne, dwóch mieszkańców zostało zabitych, wielu rannych.

Wybuch Etny dnia 16 czerwca gwałtownością swą przewyższył wszystkie wybuchy na tym obszarze od roku 1809. Podczas gdy wydobywające się z głównego krateru gazy i popiół pokryły wielkie przestrzenie, wytworzyło się na północ od Valle del Bove w wysokości około 2.500 m parę małych stożków wulkanicznych oraz szpara długa na 1½ km, z której wylewała się lawa przez parę dni. Ten strumień lawy, początkowo wąski (zaledwie na 10 m), rozszerzał się i dzielił na poszczególne ramiona, z których jedno zbliżyło się do miasteczka Castiglione, drugie napętniło strachem mieszkańców Linguaglossa.

Zjawiska seismiczne i wulkaniczne w południowo-wschodniej części oceanu Spokojnego. Wypsy San Felix i San Ambrosio są oddalone o 530 mil morskich od brzegu, który nawiedziło trzęsienie ziemi dnia 4 marca, a podczas którego od okolic Coquimbo, Huasco i t. p. ku tym wyspom odpłynęła cała masa wody, tworząc falę wysoką na 26 m. Po tem trzęsieniu ziemi na wyspie San Ambrosio nie znaleziono nic szczególnego, natomiast na wyspie San Felix wytworzyła się w ziemi szpara, z której wydobywały się gazy. Zjawisko to jest wynikiem wybuchu (podmorskiego) wulkanu — nie jest jednak rzeczą pewną, czy nie stoi ono w związku z katastrofą seismiczną z dnia 12 listopada 1922, podczas której zniknęła (?) chilińska wyspa Wielkanocna.

Trzęsienie ziemi na Oceanie Spokojnym. Pisma zagr. donoszą o wielkiem trzęsieniu ziemi, które 4 II 1923 nawiedziło obszar Oceanu Spokojnego, leżący między zach. wybrzeżem Ameryki Płn. a wyspami Hawaj. (Trzęsienie to notowały seismografy obserwatorów niemieckich.) Płn.-wsch. wybrzeża wysp Hawaj zostały zalane falą morską, która szczególnie w porcie Hilo (Hawai) i Kohului (Maui) wywołała znaczne szkody materialne i ofiary w ludziach. Kabel łączący Stany Zjednoczone i Guam uległ zniszczeniu. Trzęsieniu ziemi towarzyszyć miał rzekomo równoczesny wybuch wulkanu Lassens-Peak w kalifornijskiej płn. Sierra-Nevada.

Obniżanie się powierzchni w Japonji w przeciągu kilkudziesięciu lat dochodzi do paru metrów. I tak u stóp południowego zbocza wulkanu Komaga Také znajdują się trzy jeziora: Omuna, Konuma i Junsai-numa, liczące 48, 355 i 10 km długości. Powierzchnia jeziora Junsai-numa leży o 30 m wyżej od powierzchni dwu poprzednich jezior. W zachodniej części

jeziora Konuma znajduje się około 350 zatopionych drzew, prosto stojących. Drzewa te uległy zatopieniu stopniowo od czasu wielkiego wybuchu wulkanu Komataké w roku 1856. Zanurzenie to jest rezultatem obniżenia ładu u południowo-zachodniej podstawy wulkanu, nie zaś podniesienia poziomu wód wskutek ewentualnego zatarasowania ich przez wyrzucone materiały wulkaniczne, gdyż takie same zatopione drzewa znajdują się w jeziorze Junsai-numa, którego powierzchnia, jak to zauważono, leży znacznie wyżej.

Badania budowy geologicznej zatoki Meksykańskiej wykazały, iż tamże wśród osadów trzecio- i czwartorzędowych ciągnie się grzbiet (na 50 km szeroki) warstw kredowych i jurajskich. Z temi warstwami jest związane występowanie bazaltów na Rio Nautla, wznoszących się do 507 m wysokości.

Wynik badań morfolog. Kordyljerów argentyńskich. Od Humahuaca i Salinas Grandes de Juny zbudowane są Kordyljery z warstw mezozoicznych o kierunku płn.-płd. Wzniesienie Nevado de Chani (6.100 m) jest wypreparowana intruzją granitów andyjskich. Wsch. i płd. zbocza Nevado de Chani pokryte były w dyluwjum lodami. Na tym obszarze deszcz pada w miesiącach letnich.

Uprawa trzcin cukrowej na Sycylii znaną jest już od XII stulecia. Na wielką skalę uprawiano tutaj trzcinę cukrową w XVI w. — nie przestano jej uprawiać i w XIX wieku tj. gdy cukier zaczęto wyrabiać z buraków i dzięki niej, mimo iż produkcja rolna stała nisko, Italja zdołała zachować niezależność od przywozu alkoholi i innych wytworów z Niderlandji.

Nowa mapa Mercator'a. Mapa wysp brytyjskich, naszkicowana w roku 1564, znaną była od roku 1889, a wydana w roku 1891 przez Tow. G. Berlińskie w dziele: „Drei Karten von Gerhard Mercator“. Obecnie w uniwersalnej bibliotece w Rzymie znaleziono drugi egzemplarz. Stał on w związku z czterema innymi mapami, które znamy tylko z tytułów: „Orbis terrae“ przed rokiem 1569, „Europa“ 1554, „Palestina vel terrae sanctae descriptio“ 1537, „America sine India Nova Gerardi Mercatoris“ 1572.

Ludzki kościec w Egipcie. W Górnym Egipcie obok Gan-el-Kebir na podł. brzegu rzeki około 48 km na południe Assint, znalazł archeolog Brunton między kośćmi zwierząt czaszkę ludzką. Opracowaniem jej zajął się dr Derry. Resztki kości zwierząt wskazują na pochodzenie plioceńskie; że jednak kości ludzkie okazują te same zmiany mineralogiczne co i zwierzęce, można przypuścić, iż pochodzą z tego samego czasu, jakkolwiek z drugiej strony czaszka nie jest na złożu pierwotnem.

Skutki literatury polarnej. Optymistyczne dzieło opowie Stefanssona, przedstawiające w nader korzystnym świetle warunki życiowe w arktycznych okolicach Ameryki Płn., wywołało tak znaczny napływ handlarzy, kupców i awanturników w tamte okolice, że okazała się potrzeba przeniesienia dotychczasowej stacji policyjnej (z nad rz. Free w zatoce Koronacyjnej) dalej na płn. na płd. wybrzeże kraju Wiktorji do Cambrigdebai. Nawiasem dodać należy, że opis Stefanssona jest przesadzony, ponieważ omawiane okolice są w istocie niegościnnymi obszarami pustynniami.

Węgiel górnośląski. Przed plebiscytem na G. Śląsku rozsiewano wieści, że przyłączenie G. Śląska do Polski zahamuje jego rozwój gospodarczy, co pogłębiłoby ekonomiczny kryzys Europy i opóźniło powrót do normalnych stosunków przedwojennych. To też po przyłączeniu G. Śląska do Polski sfery zainteresowane wszczęły akcję statystyczną. Z zebranego w ten sposób materiału można wysnuć następujące wnioski: 1) Rozwój wydobywania węgla wzmagał się do r. 1913, obniżył się z wybuchem wojny światowej, następnie wskutek rewolucji niemieckiej i walk górnośląskich; od r. 1922 znów się wzmaga i w drugiej jego połowie osiąga $\frac{1}{3}$ przedwojennej produkcji. 2) Po przyłączeniu G. Śląska do Polski wzrost wydobywanego węgla postępuje w przyspieszonym tempie, osiągając 80% przedwojennej produkcji, a w pierwszym kwartale b. r. polska część G. Śląska wykazuje 82,3% przedwoj. produkcji. 3) Przeciętne wydobywanie węgla „na dniówkę“ 1 robotnika jest wciąż o połowę mniejsze niż w 1913, lecz to zarówno w polskiej, jak i w niemieckiej części G. Śląska. 4) Górnośląski

przemysł gór.-hutniczy podnosi się, o czym mówi zwiększone zużycie węgla na tym obszarze. Lwia część tego węgla idzie do Niemiec, pozabawionych obecnie Zagłębia Ruhry, lecz pamiętać należy o dalszych rynkach zbytu. Rynek polski może ogromnie zwiększyć swą pojemność, zwłaszcza gdy umożliwi mu to spadek cen. Pozostaje rynek czecho-słowacki, do którego wywóz w 3/4 nie będzie jednak przewyższał ekwiwalentu wwożonego do nas koksu z Zagłębia karwińskiego. Ponadto należy zwrócić uwagę na wywóz węgla do Włoch, które i przed wojną zaopatrywały się częściowo w węgiel górnośląski. Naturalnym rynkiem zbytu dla węgla górnośląskiego jest następnie Rumunja, Jugosławja i Węgry.

Ustalenie granic syryjsko-palestyńskich. W myśl konwencji paryskiej komisja, powołana dla wyznaczenia granic między Syrią i Palestyną od M. Śródziemnego aż do El Hammi, ukończyła swe prace i wydała pod datą 3 marca 1922 sprawozdanie. Zaproponowana przez komisję granica została przyjęta przez rząd angielski i francuski i weszła w życie 7 III b. r.

Nowe zdobycze Anglii na dalekiem południu. Pozwoleniem królewskim z sierpnia b. r. ogłoszono jako własność brytyjską i oddano w zarząd N. Zelandji ten obszar Oceanu lodowatego południowego, który rozciąga się na pld. od Australji, a był terenem angielskich ekspedycyj naukowych Ross'a, Shackleton'a i Scott'a. Głównie wybrzeża Morza Ross'a. Na cześć odkrywcy i pierwszego badacza obszar ten otrzymał nazwę Ross-Dependency. Jego powierzchnia lądowa i morska liczy 4,778.799 km², z czego na ląd przypada około 2,000.000 km². Jeszcze w 1909 wzięła W. Brytania w posiadanie wyspy, kontynenty i części morza na pld. od Ameryki. Obszar ten liczący ok. 3,000.000 km², przyłączono do wysp Falk-land. — W. Brytania posiada zatem u bieguna pld. obszar ok. 5 milionów km². Zapewniła sobie tem obszary, rokujące jaknajlepsze nadzieje na połów wielorybów. Jednocześnie położyła rękę na najdalej na pld. wysunięte i zdawna znane wejścia na kontynent antarktyczny.

Ludność Czechosłowacji. Państw. urząd statyst. w Pradze podaje następujące wyniki spisu ludności z 15 lutego 1921: Czechy 6,670.578, Śląsk i Morawy 3,331.674, Słowacja 2,993.479, Ruś podkarpacka 605.731.

Wiadomości statystyczne.

	Ilość mieszkańców	obszar w km ²	gęstość zaludnienia na 1 km ²	data spisu ludności
Tunis	2,093.936			6 III 1921
Niderlandzkie Indje wsch.				XI 1920
a) Jawa i Madura	34,981.171	131.430.52	266.2	
b) posiadłości poza Jawą i Madurą	14,366.663	1,768.710.68	8.1	
Kostarika	485.044	48.550	10	31 XII 1922
Kuba	2,889.004	114.524	100	1919
Brazylja	30,635.605	8,521.117	3.6	I X 1920
Peru ¹⁾		1,378.360		1920

Ludność Francji wynosi na podstawie ostatecznych wyników spisu z dn. 6 III 1921 39,209.766 mieszcz., którzy w dniu spisu znajdowali się we Francji. 192.973 osób wojskowych, marynarzy wojsk. i handl. było poza swem stałym miejscem zamieszkania.

Góry Śląsk po podziale. Wydana w r. 1922 praca „Pruskiego Państwowego Biura Statystycznego“ p. t. „Oberschlesien nach der Teilung“ określa na podstawie spisu ludności z dn. 8 X 1919 powierzchnię, przyznanej Polsce na podstawie plebiscytu z dn. 20 III 1921 części Śląska Górnego na 3.209.4 km², podając zaludnienie w wysokości 980.296 mieszcz.

Spis ludności w Republice Dominikańskiej (San Domingo) przeprowadzony w r. 1920, wykazał stan ludności 897.405 mieszcz., t. zn. gęstość zaludnienia 18 mieszcz./1 km².

¹⁾ Według podziału administr. z r. 1920 ptn. Peru 656.775 km², środkowe 232.077 km², pld. 489.508 km².

Na 750 526 km² żyje w Chile według spisu z dnia 15 XII 1920: 3,754.723 ludności, z tego 1,866.751 mężczyzn, 1,887.972 kobiet. Pewne wyobrażenie o stosunkach gospodarczo-socjalnych daje przeprowadzenie rozdziału na ludność miejską 1,749.562 mieszk. i na ludność wiejską 2,005.161 mieszk., przy gęstości zaludnienia 5,1 km². Znajdujemy 45 miast o zaludnieniu przekraczającym 5.000 mieszk. z tego:

19 miast których liczba ludności nie przekracza	10.000 mieszk.
14 " " " " " "	20.000 "
8 " " " " " "	50.000 "
2 " " " " " "	100.000 "
1 miasto (Valparaiso) o 182 422 mieszk. i	
1 " (Santiago) o 507.296 mieszk.	

Spis ludności w Grenlandji (1 X 1921) dał bardzo ciekawe wyniki antropogeograficznej natury. Grenlandja płnna, na której obszarze w 99 osiedlach, zgrupowanych w 36 gmin a 7 kolonij (Egedesminde, Christianshaab, Jakobshavn, Ritenbenk, Godhavn, Umanak, Upernivik) żyje 6.076 mieszkańców, z tego 61 Europejczyków, podczas gdy Grenlandja połudn. wykazuje w 26 gminach, rozpadających się na 5 kolonij (Julianehaab, Frederikshaab, Godthaab, Sukkertoppen, Holstensborg), 83 osiedla zamieszkałe ogółem przez 7 591 mieszk. w tem 205 Europejczyków. Natomiast na wschodnim brzegu Grenlandji położona stacja handlowa Angmagssalik jest zamieszkała przez 688 mieszk. (w tem zaledwie 8 Europejczyków) w 25 osiedlach.

Ogólnie zatem liczba ludności w Grenlandji wynosi 14.355 mieszk. (w tem 274 Europejczyków, pomiędzy którymi obok 205 mężczyzn znajduje się tylko 69 kobiet). Wśród tubylców t. j. Eskimosów i mieszaińców wypada według płci 6.729 mężczyzn, 7.352 kobiet. Do liczby ogólnej 14.355 mieszk. należałoby dla uzyskania całokształtu zaludnienia wyspy doliczyć okrągło 250 Eskimosów, zamieszkujących osiedle Thule (na przylądku York 76° szer. g. płn.) a nie podlegających tamt. administracji i dlatego niewzględnionych w spisie.

Dla przedstawienia przyrostu ludności podajemy, że w r. 1840 zamieszkiwało Grenlandję 8.128 osób, zaś w r. 1901 — 11 893 osób. Do największych osiedli zalicza się: 1) Sukkertoppen (482 mieszk.), 2) Julianehaab (424 mieszk.) 3) Godthaab (376 mieszk.). Przeważna część tubylców żyje z myślistwa, rybołówstwa i polowania na fokii, podczas gdy Europejczycy dostarczają głównie robotników kopalnianych i trudnią się handlem.

Turyngja. (Spis z dn. 8 X 1919 z uzupełnieniami urzędowymi po 1 IV 1923). Administracyjno-politycznie wyodrębnić należy 9 okręgów miejskich i 16 wiejskich. W przedstawieniu cyfrowem notujemy:

	Powierzchnia w km ²	Zaludnienie mężczyzn	kobiet	Gęstość zalud- nienia na 1 km ²
Okręgi miejskie	377.72	175.211	203.723	378.934	1.003 ¹⁾
" wiejskie	11,385.39	540.528	593.344	1,133.372	99 ²⁾
Razem	11.763.11	715.739	797.067	1,512.806	129

Po odliczeniu 4 751 jeńców wojennych i internowanych zyskujemy obraz ludności: 1,508.025 mieszkańców.

Hiszpanja. Spis ludności przeprowadzony 31 XII 1920 dał następujące wyniki:

	Powierzchnia w km ²	Ludność	Gęstość zaludnienia
Półwysep Iberyjski	492.837.35	20,517.243	41.7
Wyspy Baleary	5.014.11	338.894	67.6
" Kanaryjskie	7.272.60	457.663	62.9
Razem	505.154.56	21,313.800	42.2

Gęstość zaludnienia na 1 km²: maksimum 189.1 (Viscaya), minimum 14.7 (Soria).

¹⁾ Dla ilustracji podajemy: maksimum gęstości zaludnienia na 1 km² wynosi 1.768 mieszk. (Altenburg), minimum 509 osob (Arnstadt).

²⁾ Maksimum 209 mieszk./1 km² (Sonneberg), minimum 75 osob (Hildburghausen).

Pogranicze Poznańsko-zachodnio-pruskie. Obszar obejmuje 7.800 km, liczy mieszkańców 315.000, a miast 24. Wszystkie miasta, powstałe w 13 w. wykazują znany charakter wschodnio-niemieckiej kolonji. W środku osiedla leży wielki, czworoboczny (najczęściej kwadratowy albo prostokątny) rynek. Z każdego rogu wychodzą główne, proste ulice, poprzecinane znów prostopadłe bocznymi. Powstałe później nowe części miasta z innym planem ulic, uwidatniają jeszcze wyraźniej stare jądro. Osady w prowincjach poznańskich z 17 i 18 wieku nazywane są przez Niemców „Hollanderei” albo „Hauland”. Nazwa ta poszła od Holendrów, którzy w wielkiej liczbie znajdowali się wśród pierwszych osadników. Wyraz „Hauland” starano się wyjaśnić sposobem osiedlania się. Koloniści musieli las rąbać (hauen), aby zdobyć miejsce na osadę. Połowa ziemi jest pod uprawą wiejską, jedną czwartą zajmuje las. Tak jak dziś uważamy miasta pogranicza za rolnicze, tak przed 100 laty były one czysto przemysłowo-tkackie. Miasto Międzyrzecz pośredniczyło też w handlu suknem. Przyjmowało towary z Dolnego Śląska i Brandenburgii, a kupcy rosyjscy sprzedawali je aż na granicy chińskiej. Na całym Wschodzie miały wyrobioną markę jako sukna „międzyrzeczkie”. Dziś niema tam przemysłu tkackiego. Wojna spowodowała, że tkacze przycięli biedą, częściowo zwrócili się do innej pracy, reszta zaś wywędrowała do Polski i Rosji. Wzmaga się zaś na tej ziemi wskutek jej obecnego położenia pogranicznego handel.

Z nad granicy rosyjsko-tureckiej. Nowe przeprowadzenie granicy rosyjsko-tureckiej uregulowane jest umowami (traktatami) tureckiego Wielkiego Zgromadzenia Narodowego z R. S. F. S. R. w Moskwie z 16 marca 1921 i ze związkiem 3 transkaukaskich republik sowieckich Georgji, Armenji i Asserbejdżanu w Kars z 13 października 1921, który to traktat został przez R. S. F. S. R. zatwierdzony. Traktat turecko-ukraiński, zawarty dn. 2 stycznia 1922, w Angorze miał na celu przyjęcie przez Ukrainą Republikę Rad (U. S. S. R.) do zatwierdzającej wiadomości zmian terytorjalnych wynikłych na zasadzie traktatów w Kars i Angorze. Przebieg granicy: wioska Sarp nad M. Czarnem, Khedis Mta — dział wodny między Shavshet a Kanni Dag — Sanjaks Ardagan, Kars — dolina Arpa Tschai i Aras aż do ujścia dolnej Kara-Su. Miastu i portowi Batum, odstąpionemu przez Turcję Georgji, zapewnia traktat daleko idący samorząd, oraz autonomię w sprawach agrarnych, jakoteż ochronę i swobodę kulturalno-wyznaniową. Ponadto przyznano Turcji prawo używania portu bez cła i jakichkolwiek opłat zarówno dla importu, jak i eksportu. Świeżo wyodrębniony autonomiczny obszar Nachiczewan'u, pozostający pod protektorem Aserbejdżanu, rozciąga się od wsi Urmiya (ok. 9 km na pld. od stacji kol. Ararat) okrążyło 177 km wzdłuż wschodniego brzegu Aras w kierunku pld.-wsch., dochodząc w najszerszym miejscu 56 km — podczas gdy ogólny kształt jest wrzecionowaty.

Terytorjalny rozwój Kanady na dalekiej północy. W nominalnie przez Kanadę opanowanym świecie wysp arktycznej Ameryki ptn. poczyna się rząd kanad. coraz silniej usadawiać w ostatnich dwóch latach (1921—23), zakładając posterunki „Royal Canadian Mounted Police”. I tak w r. 1921 założono nad Ponds-Inlet posterunek tej policji, którego zadaniem było opanowanie wschodniego świata wysp, leżących naprzeciw zach. wybrzeża Grenlandji przez zawładnięcie przesmyku Ponds, leżącego między ptn. wybrzeżem kraju Baffina a wyspą Bylot'a. Drugi posterunek, uruchomiony w r. 1922, posunięty jest znacznie dalej na ptn. Projektowany nad fjordem Fram w kraju Ellesmere, gdzie wskutek lodów nie doszedł do skutku — oparty został na wyspie Smith, leżącej na pld. wybrzeżu kraju Ellesmere. Pomiędzy te dwa wstawiono trzeci posterunek Crumell do portu Dundas na pld. wybrzeżu North-Devon'u.

Obszary, które utracili Niemcy na rzecz Danji wskutek klęski militarnej, poniesionej w Wielkiej Wojnie, obejmują 3 powiaty w całości (Handersleben [Handerslev] 1.786,6 km², Sonderburg [Sønderborg] 442,3 km², Apenrade [Aabenraa] 658,2 km²) oraz 2 częściowo (Tondern [Tönder] 970,6 km², Flensburg-Ld. 108,0 km²), co daje w sumie obszar o powierzchni 3.992,7 km² według źródeł niem., podczas gdy Duńczycy podają 3.983 km² i 163.622 mieszcz. na podstawie spisu ludności z r. 1921. (Ostatni niem. spis ludn. z 1 XII 1910 wykazywał 166.338 mieszcz.). Plebiscyt, przeprowadzony

w tych gminach i powiatach 10 II 1922, zakończył się klęską Niemiec, za którymi padło dokładnie 25% głosów.

Badania nad wahaniami klimatu w życiu codziennem. W związku z dziełem Brücknera „Klimaschwankungen seit 1700“ prowadzono szczególnie w Rosji studia nad regularnością tych zjawisk, skłaniając się jednak raczej do okresu 30-letniego (a nie 35-letniego!).

Na lat kilka przed katastrofą głodową w pld.-wsch. Rosji w r. 1921 postawili meteorologowie prognozę odnośnie co do obszaru, który i kiedy ulegnie klęsce. Dla określenia i ustalenia jego powierzchni starano się uchwycić obszar największych wahań opadowych na podstawie poprzednich minimów i maksimów (obliczonych z 5-0 leci). Okazało się, że obszar maksymalnej suszy leży w latach bezdeszczowych na osi wysokich ciśnień, przyczem stwierdzono hipotetycznie słabe skrócenie osi ku ptn. Dokładne badania potwierdziły tę hipotezę, wykazując jednak zależność zbiorow. od wahań perjodycznych mniejszych, nie czyniąc ich bezpośrednią funkcją wielkich wahań. Fala Brücknerowska charakteryzuje się ogólnem zmniejszeniem ilości opadów, przyczem miarodajne są małe okresy, z pomiędzy których ze względu na znaczenie podkreślenia wymaga 14-letni cykl opadów wiosennych, czego dowodem zależność bezpośrednia klęsk rolniczych od posuch wiosennych. Spaźnianie się „monsunu letniego“ w pld.-wsch. Rosji jest jednym z charakterystycznych skutków powracającej co lat 14 suszy wiosennej.

A ponieważ pokrycie się obu minimów zarówno w czasie, jak i w przestrzeni jest stosunkowo rzadkie, dlatego i klęski w rodzaju r. 1921 nie są zbyt częste. Ekstensywnie prowadzona gospodarka rosyjska wymaga klimatycznie 1° nasycenia gleby do 70 cm wilgocią, pochodzącą z opadów jesiennych i zimowych i 2° jednorazowego opadu 20 mm choćby gwałtownego dla napojenia powierzchniowo wysuszonej gleby i związania jej z wewnętrzną wilgocią. Żaden zaś z tych warunków nie miał miejsca w r. 1921. Zgodnie z falą okresową Brücknerowską panował brak opadu zimowego (w Saratowie zamiast 146 mm tylko 57 mm! — a zatem nasycenie gleby sięgało jedynie 25 cm w głąb) — zgodnie zaś z 14 letnim okresem suszy wiosennej od końca marca do połowy lipca 15,4 mm opadu zamiast 85 mm, przyczem temperatura powietrza trzymała się przez cały czas 5° ponad normę. Wskutek tego pszenica, zajmująca 85% powierzchni roli uprawnej nawet nie zeszała, a to co puściło pędy, zmarniało później.

Jezioro słodkowodne w Australji. W marcowym zeszyście paryskiej La G. znajdujemy notatkę, opartą na piśmie zarządcy kolonji Urquarta, o stwierdzeniu przez konną policję istnienia w ptn. Australji w sąsiedztwie Lander Creek (22° szer. g. pld. 132° dług. g. od Greenwich) wielkiego słodkowodnego jeziora, na którym żerują w olbrzymich ilościach kaczki.

Z antropogeografji Albanji. Administracja wojskowa obsadzonej w czasie Wojny Światowej przez wojska austr.-węgierskie Albanji, dokonała pod kierownictwem F. Seiner'a spisu tamt. ludności, którego wyniki przedstawił kierownik F. S. w pracy p. t. „Die Gliederung der albanischen Stamme“, Graz 1922. Organizacja szczepowa ogranicza się do ptn. Albanji. Wyróżnić należy 65 szczepów (Bajrakt'a), pozostających pod władzą „bajraktar'ów“, 4 szczepy mieszkają w Kölmendi zupełnie na ptn., 9 w Mirdita, 4 w Zhuba oraz jeden w Motja, podczas gdy inne porzucane żyją mniej lub więcej w odosobnieniu szczepowem.

Ogólnie na 8.000 km² mieszka 162.268 Albańczyków szczepowych, 911 obcych, 686 Cyganów oraz 191 osób bez ściśle określonej narodowości. Ubogie szczepy katolickie rozrzucone są po skromnych, od siebie odległych osiedlach lub nawet rodzinami po wysokogórkim ptn.-wschodzie aż do Mirdita. W tych też okolicach w porze letniej wypasają swe bydło pasterze (5.000), przebywając z niem w zimie w pasie wybrzeżnym pomiędzy Bojana a Mati. Mahometanie, zajmujący średniogórze na ptn.-wsch. po drugiej stronie Driny i na pld. omawianego obszaru, żyją w zamkniętych wsiach w chatkach kulturalnie wyżej postawionych na urodzajniejszej ziemi. Naczelnicy szczepów są po dziś dzień ich władcami, rządząc na

podstawie prawa zwyczajowego, atoli postęp i rozwój kultury powoduje dezorganizację szczebową.

Nowaja Zemlja brana jest obecnie w rachubę przez władze sowieckie celem wystawienia wielkiej stacji radiotelegraficznej, któraby pośredniczyła w komunikacji z płn. Rosją i Syberją.

VII. Recenzje i sprawozdania. (*Revue des publications*).

Romer E., The Population of Poland according to the Census of 1921 (Ludność Polski na podstawie spisu z r. 1921).

Na wstępie prof. Romer przedstawia trudności przed wojną świat. w obliczeniu ludności Polski historycznej (przed r. 1772) z powodu istnienia 1° różnych statystyk o różnych datach i 2° warunków przez 3 zaborców (Rosję, Austrię i Niemcy) umyślnie wywołanych. Pierwszym i ostatnim zarazem spisem rosyjskim był spis z r. 1897. W 1912 istniały 3 różne obliczenia dla Kongresówki, a 2 dla Litwy i Rusi (w r. 1909). Tem ważniejszym stał się pierwszy spis polski z 30 IX 1921. Pod względem obszaru Polska w Europie zajmuje szóste miejsce (po Rosji, Francji, Hiszpanji, Niemczech i Szwecji), a także szóste pod względem ludności (po Rosji, Niemczech, Anglii, Francji i Włoszech), lecz tylko dwunaste miejsce z uwagą na gęstość zaludnienia (po Belgji, Holandji, Anglii, Niemczech, Włoszech, Czechosłowacji, Szwajcarii, Węgrzech, Danji, Austrii i Francji).

Pod względem gęstości zaludnienia cechuje Polskę silny kontrast w poszczególnych województwach, z których największe równa się obszarowi Szwajcarii. Niektóre obszary Polski są tak silnie i gęsto zaludnione jak Belgja, inne znów tak słabo jak Rosja. Z posuwaniem się ze wschodu na zachód następuje wzrost zaludnienia. Najgęstszem jest ono w Zagłębiu. Najrzadszem z powodu piasków glacialnych (jałowych i nieurodzajnych) na Pomorzu. Polska ma 40 miast o liczbie mieszkańców większej od 25.000, z nich 7 nad Wisłą, 7 w okolicy Karpat, 6 w Zagłębiu węglowem, a 5 opartych na przemyśle, a więc węglu. Inne miasta to centra komunikacji, często nad większemi rzekami. Ludność miejska wynosi zresztą ledwie 1/4 całego zaludnienia.

Spis obejmował prócz innych danych także stosunki narodowościowe. Na zachodzie odsetek Polaków wynosi 90, już nad Notecią 75—50, gdzie dotąd mapy niem. wykazywały niem. większość. Na wschodzie tylko w 3 okręgach nad Dźwiną Polacy mają większość. Na pld.-wschodzie pozostają w mniejszości. Lecz znajdują się i tam okolice o większości polskiej, jak na Wołyniu i Podolu, wzdłuż linji Bug i Prypeć, obszar Lwowa i Tarnopola. Jedynie na Polesiu odsetek Polaków spada niżej 25 (w 3 obwodach tylko 10%).

Co do zmian, zaszytych wskutek wojny, należy zauważyć, że najwięcej ludności przybyło na Śląsku, wogóle na zachodzie, najmniej na północnym wschodzie. W latach 1897—1921 przyrost był znaczny w Karpatach, we Lwowie, Krakowie, Lublinie i t. d., wogóle po miastach. Z dodanych mapek widocznym jest ruch

ludności w b. zaborze prus. Kolonizacja niem. znika zwolna. Wzrasta zaś liczba Polaków, przybyłych tam z innych dzielnic Polski.

Mapka 5 na str. 404 wskazuje, jak dalece zmalała ludność w obwodach: Białystok, Brześć, Nowogródek — wpływ wojny, frontu niem. i spustoszenia wojen. Porównanie ziem, zniszczonych przez wojnę we Francji, z ziemiami Polski dowodzi, że na obszarze inwazji niem. ludność wszędzie się zmniejszyła w wysokim stopniu. Wojna pozostawiła zaś niewiele śladów na ludności, wpływ jej sięga tylko po Bug i Narew. Niespodziany wynik ogólnego wzrostu ludności w Polsce tłumaczy się przez fałszywe spisy przed wojną, w Rosji i pod Niemcami. Stwierdzono też wzrost ludności polskiej w Galicji, szczególnie wsch. Na samym końcu autor podaje ważne dane ze spisu ekonomicznego i gospodarczego, nadmieniając, że w Kongresówce spis polski 1921 r. był wogóle pierwszym spisem bydła i zwierząt domowych.

Staško.

Szafer Władysław, Trzeciorzędowe rośliny górskie na wale scytyjskim w ostoi Podolsko-Wołyńskiej. O. z Acta Societatis Botanicorum Poloniae Vol. I, Nr. 2, Warszawa 1923.

Rzadko kiedy współdziałanie różnych gałęzi nauk przyrodniczych daje tak ciekawe rezultaty, jak to się stało w ostatniej pracy prof. W. Szafera. Chodziło o występowanie roślin górskich na nizu, których ilość w miarę oddalania się od Karpat maleje, a które zeszyły na niż w czasie epoki lodowej (Senecio Fuchsii, Valeriana tripteris i t. p.). W ostoi jednak podolsko-wołyńskiej znaleziono rośliny górskie, których niema w Karpatach (Azalea pontica, a która pojawia się aż na Kaukazie, podobnie jak Schiwerezia pódolica, żyjąca na Uralu i w Azji Mniejszej). Ten napozór dziwny fakt został wytłumaczony z łatwością dzięki pracom geologów C. Kuźniara i Limanowskiego. Stwierdzono bowiem na Podolu i Wołyniu, w obszarach zajętych przez wspomniane rośliny, ślady b. starego przedkarpacciego łańcucha górskiego t. zw. scytyjskiego. Pasma uległo z biegiem czasu zniszczeniu, górską zaś jego flora zachowała się do naszych czasów.

Dr. Szymkiewicz.

Szafer W., Pawłowski B. i S. Kulczyński, Die Pflanzenassoziationen des Tatra-Gebirges, I Teil: Die Pflanzenassoziationen des Chochołowska-Tales. A. U. Kraków 1923, 66 str. z ryc. i map.

Doniosłe znaczenie pracy tej dla botaniki polskiej polega na zastosowaniu nowego punktu widzenia — socjologicznego, który stał się podstawą nowej gałęzi botaniki: socjologii roślin, badającej zespoły roślinne, nie jako skupienia przypadkowe, ale jako odrębne jednostki o charakterystycznym obliczu, których ściśle określony skład w pewnych tylko granicach jest zmienny, z tendencją niedopuszczania do zespołu roślin mu obcych. Omawiana praca, przedstawiająca stosunki roślin w dol. Chochołowskiej jest zapoczątkowaniem badań w tym kierunku nad roślinnością płcnnych, t. j. polskich stoków Tatr. Dotychczasowe wyniki wykazały podobieństwo zespołów roślinnych tatrzańskich do

alpejskich a nawet do zespołów w Sevensbach. Stwierdzono nie tylko odrębność florystyczną, ale i istnienie klimatów stanowiskowych. (Wilgotność powietrza jest różna nietylko w zespołach, ale każde piętro roślin wymaga sobie właściwą wilgotność pow.). W związku z powyższym nadmieniam, że w ostatnich czasach socjologia roślin, rozszerzając swój zakres przez uwzględnienie zwierzęcych składników zespołów roślin., przetworzyła się w socjologję ogólnobjologiczną (V. S. Summerhayes i C. S. Elton „Contributions to the ecology of Spitsbergen and Bear Island“ The Journal of Ecology, Vol. XI, 1923). D. Szymkiewicz.

Uebersichtskarte des Bundes der Sozialistischen Sowjet Republiken (S. S. S. R.), Europäisches Russland. Podz. 1 : 6,500.000, opracował B. Adler, prof. U. w Moskwie, Wagner i Debes, Lipsk 1923.

Artaria's Karte der R. S. F. S. R. (d. i. der Russischen Sozialistischen Föderativen Sowjet Republik), podz. 1 : 6,000.000, Artaria, Wiedeń 1923.

Wydawnictwo znanego zakładu kartogr. Wagner i Debes, pod względem technicznym zupełnie poprawne; delikatny rysunek terenu nie koliduje z sytuacją, wzorowo wykonaną, przyczem, jak na mapę polityczną, występuje dostatecznie wyraźnie.

Nie można tego powiedzieć o wydawnictwie Artarii, stojącym technicznie znacznie niżej, a teren wykonany czarno przydusza sytuację. Mapa jest nieestetyczna i nieprzyjemna w użyciu.

S. Korbel.

W. S. Laskowski, Siennica na Mazowszu, zarys morfograficzny.

Broszurka daje szkic historyczny Siennicy, z pominięciem niestety szerszego tła etnograficznego, i przyczynia się w ten sposób do powiększenia naszych skąpych wiadomości krajoznawczych z tych stron.

Wyrostek.

Polska w Atlasie Stieler. W najnowszym wydaniu Atlasu Stieler, wychodzącym luźnymi mapami, przyniosły wreszcie ostatnie dwie mapy uzupełnienie ziem polskich. Trudno byłoby na podstawie kompletu map, przedstawiających w Atlasie Polskę, zdać sobie sprawę z położenia, wielkości i znaczenia Polski. Rzeczywiście wydawca uczynił wszystko, co możliwe, aby państwo wielkie, ważne, bezwzględnie samodzielne „zgubić“ w Atlasie. Pod nazwą „Polen“ umieszczono na osobnej tablicy wycinek państwa polskiego, ze wszystkich stron bardzo obcisłego — w podziałce 1 : 1,500.000, resztę zaś poprzyczepiano w trzech różnych podziałkach do państw ościennych. Gdy każde państwo europejskie przedstawiono w Atlasie w jednolitej podziałce i w całości, państwa polskiego ze siedmiu różnych map złożyć niepodobna. Jeśli dodam, że wiele miejscowości fałszywie przewzanych, że nie uwzględniono nowej statystyki ludnościowej (Sosnowiec liczy 5—10 tys. mieszkańców, a na mapie „Galicja“ wogóle nie istnieje), to wartość tych map zredukować należy do pięknie wykonanego rysunku terenu (zwłaszcza Karpat). Poza

państwo polskie jest wyjątkowo w Atlasie zlekceważone. Pod względem technicznym nowy „Stieler“ jest bardzo dobry, jakkolwiek ustępuje wydaniom poprzednim. *St. K.*

Dr. F. Koláček, Hydrologja Izery. Publications de la faculté des sciences de l'université Masaryk, Berno 1923, str. 50.

Autor zajmuje się rozwojem rzeki Izery i jej doliny. Dolina jest o wiele krótsza od rozwiniętego biegu rzeki (o 10·8⁰/₀) — ponieważ Izera tworzy liczne zakręty. Następnie omawia krzywe spadku, oraz warunki orograficzne i geologiczne doliny rzeki. — Najwyższy poziom wody jest w kwietniu, najniższy w lipcu. Opady atmosferyczne wynoszą w dolinie Izery 749·5 mm rocznie, z czego 56·9⁰/₀ wody spływa, reszta wyparowuje. Łód pokrywa Izerę przez 57 dni w biegu środkowym, w górnym dłużej, w dolnym krócej. Temperatura wody zmienia się z temperaturą powietrza. *I. Cz.*

„*Volziana*“. Najnowszy zeszyt P. Kart. (za wrzesień 1923) zawiera nader interesującą polemikę, wykazującą niesumienność i powierzchowność „nauki“ niemieckiej, pracującej w celach propagandy politycznej a obliczonej na niezajomość stosunków polsko-niemieckich na zachodzie Europy. Cztery artykuły polemiczno-krytyczne (z tych, dwa pióra prof. Romera, jeden p. A. Kłodzińskiego oraz p. J. Wąsowicza) pisane nader treściwie, oparte na obfitych materiałach rzeczowych, wykazują perfidję literatury, wydawanej pod patronatem prof. Volza z Wrocławia, a przygważdżając jego tezy pozwalają nawet laikowi, dzięki bogatemu i łatwemu przeprowadzeniu dowodu, opartemu niemal wyłącznie na literaturze niemieckiej (J. Partsch, M. Sering, P. Weber), na wytworzenie sądu w omawianej kwestji. Zwrócenie uwagi świata naukowego i opinji publicznej polskiej i zagranicznej na wartość, charakter, treść i sposób „niby naukowych“, prac ujętych wspólnie jako „*Volziana*“, stanowi nową niespożyłą zasługę prof. Romera, obrońcy praw Narodu Polskiego. *W. N. O.*

Sokołowski Stan., Tatry jako park narodowy, Państw. Kom. Ochrony Przyrody, Kraków 1923.

Prof. Sokołowski skreśla w broszurce tej projekt realizacji rezerwatu w Tatrach, uchwalony na zjeździe Państw. Kom. Ochr. Przyrody i Sekcji Ochrony Tatr w r. 1920 w Zakopanem. W myśl uchwał obszar rezerwatu, obejmującego Tatry i Skalne Podhale, dzielić się ma na 3 strefy: w 1-szej wzbronioną jest wszelka gospodarka z wyjątkiem pasterskiej, w drugiej obowiązują przepisy częściowej ochrony — podczas gdy w trzeciej ustępstwa te miałyby charakter maksymalny. We wszystkich strefach ścisłą ochroną otoczono okazy rzadkiej flory i fauny, podobnie jak i zakładanie nowych dróg i uprzemysłowienie czyniono zależnem od zatwierdzenia Państw. Kom. Ochrony Przyr. *Z. S.*

Maciesza Aleks., Puszczenie Przasnyscy, przyczynek do charakterystyki antropologicznej Kurpiów, Lwów-Warszawa 1923, 74 str., 6 tablic.

Praca cenna, bo uzupełnia wiadomości o Kurpiach. Traktowanie porównawcze pozwala na wytworzenie sądu, o ile Kurpie

zbliżają się do typu ogólnopolskiego. Badania autora znajdują przedewszystkiem wyraźny wpływ ciężkich warunków życiowych w budowie fizycznej. Ustosunkowanie antropologiczne Puszczań i Puszczańek jest o tyle ciekawe, że mężczyźni stanowią bardziej jednolitą grupę aniżeli kobiety. Na wartość naukową tej pracy wpływa ujemnie fakt oparcia jej na małej liczbie obserwacyj.

Sedlaczek Ludomir.

VIII. Przegląd czasopism. (*Revue des periodiques*).

Geographischer Anzeiger, wydaje prof. dr. H. Haack, Gotha 1923, z. 7/8 i 9/10.

Treść: Drygalski v., Die Entstehung der Kontinente und Ozeane; Wegemann G., Die Jordanus-Karte von Schleswig-Holstein; Muris O., Wo stehen wir? Gast G., Die Pflege des kolonialen Gedankens im Erdkundeunterricht; Egerer A., Einheitlichkeit in den amtlichen deutschen Kartenwerken; Burchard A., Einige Beobachtungen über die Tätigkeit des fließenden Wassers im Hochgebirge; Brather Fritz, Die Wortg. der hochdeutschen Umgangssprache im erdkundlichen Unterricht; Sander E., Deutsche Landschaft im Wandel der Zeit; Scheu E., Deutsche Landschaften in topographischen Aufnahmen 1:25.000; Schoof W., Der Name Thüringen; Hämpel W., Siedlungs- u. Kulturverhältnisse der Grenzmark Westpreussen—Posen; Treyhan W., Breslau u. der Eisenbahnverkehr im 19. Jahrhundert.

Miesięcznik Statystyczny, Warszawa 1923, t. VI, z. 5, 6.

Treść: Sokołowski Kaz., Związki rewizyjne spółdzielni w Polsce; Bałukiewicz Br., Przemysł węglowy na Górnym Śląsku, zaś w części drugiej obu zeszytów biuletyny odnośnie do 1) rolnictwa, 2) stanu gospodarczego Anglii, Francji, Niemiec, Stanów Zjedn. i Polski, 3) skarbowości, 4) kredytu, 5) bankowości i t. p. handlu, ruchu kolej. żel., zdrowotności i t. d.

Petermanns Mitteilungen, wydaje prof. dr. P. Langhans, Gotha, Justus Perthes 1923, z. 7/8.

Treść: Panzer W., Talrichtung u. Gesteinsklüfte; Tamss F., Veränderung der südenglischen Küstenlinie; Burchard A., Neue Erkenntnisse zum Stufenbau der Alpenländer, besonders im Ötztal gewonnen; Friederichsen M., Siegfried Passarges neueste Veröffentlichungen zur Landschaftskunde; Pohle R., Formenschatz des Nordural; v. Stahl, Eine Reise zum Ural u. dem Wytscchedafluss; v. Hahn, Verkehr u. Handel im alten Kaukasus.

Przyroda i Technika, Lwów 1923, z. VII.

Treść: Pawłowski St., O wybrzeżu i dnie morza polskiego; Jakubowski A., Rys biologii polskiego morza; Fischer A., Lud kaszubski.

Statystyka Pracy, Warszawa 1923, z. 5—6.

Treść: Materiały o wydajności pracy robotników w przemyśle polskim. (Ankieta i statystyka ruchu budowlanego). Nadto szereg opracowań na tematy: rynek pracy, ceny hurtowne i detaliczne, drożyzna i t. d.

Wiadomości Meteorologiczne, Warszawa 1923, z. 7/8.

Treść: Stenz Edw., O zmianie skali pyrhelometrycznej w pomiarach natężenia promieniowania słonecznego w Polsce; O przebiegu pogody w m. czerwcu 1923; Tablice temperatur średnich i skrajnych w Polsce w m. czerwcu 1923. Ponadto analogiczne dane dla m. lipca.

Ziemia, Warszawa 1923, Nr. 9.

Treść: Narębski S., Dawne zabytki Włocławka; Bartnicki Hil., Ludność miasta Włocławka; Kuliński ks. St., Krótka monografia Brześcia Kujawskiego.

Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin, wydaje Brandt H., Berlin 1923, Nr. 5—7.

Treść: Leyden Fr., Zur Siedlungskunde des flämischen Landes; Scheu E., Heutige u. tertiäre Riasküsten auf der tyrrhenischen Landmasse von Sardinien u. Korsyka; Krebs N., Die Verteilung der Bevölkerung Süddeutschlands auf geographische Einheiten; Staub Walter, Beiträge zur Landeskunde des nordöstlichen Mexico; Solch J., Neue Ausblicke u. Arbeiten der Glazialforschung in den deutschen Alpen.

IX. Literatura. (*Littérature*).

Literatura polska. (*Littérature polonaise*).

Polska. — Fizjografja. (*Pologne. Physiographie*).

Friedberg W. dr., O wulkanach, z 11 rys. w tekście, 12°, str. 41, Wykłady powszechne uniw. Poznańskiego, Nr. 8.

Jakubski Antoni, prof. dr., Rys biologji Polskiego Morza, P. i T. z. VII, 1923, str. 386—464.

Kuliński St. ks., Krótka monografja Brześcia Kujawskiego, Z., Warszawa 1923, Nr. 9, str. 179—183.

Pawłowski Stanisław prof., O wybrzeżu i dnie Morza Polskiego, P. i T. z. VII, 1923, str. 386—464.

Pawłowski Stanisław — Jakubski A. — Fischer A., Z Polskiego Brzegu, Przyroda i lud., Książnica Polska T. N. S. W., Warszawa 1923.

Orłowicz M. dr., Ilustrowany przewodnik po Mazurach pruskich i Warmji, W-wa z 25 ilustr., 12°, str. 294.

Sitowski L., Pieniny jako rezerwat przyrodniczy, O. z III z. Ochrony Przyrody, Kraków 1923, str. 15, nadesł. do Redakcji.

Smosarski Wład., Temperatura i opady na Śląsku podług obserwacyj wieloletnich (*La température de l'air et les précipitations en Silésie*), O. z Roczników Nauk Rolniczych, tom X, Poznań 1923, str. 20, nadesł. do Redakcji.

Smosarski Wład., Temperatura i opady na Pomorzu podług obserwacyj wieloletnich, O. z Roczników Nauk Rolniczych, tom IX, Poznań 1923, str. 18, nadesł. do Redakcji.

Sokołowski St., Tatry jako park narodowy, nakład Państw. Komisji Ochrony Przyrody, organu Minist. W. R. i O. P., Kraków 1923, str. 24, 1 mapka i 6 fotogr., nadesł. do Redakcji.

Szafer Wład., Trzecieorzędowe rośliny górskie na wale scytyjskim w ostoi Podolsko-Wołyńskiej, O. z *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* Vol. I, Nr. 2, Warszawa 1923, str. 23.

Szafer Wład., Die Pflanzenassoziationen des Tatra-Gebirges, I Teil: Die Pflanzenassoziationen des Chochołowska-Tales, A. U. Kraków 1923, str. 66, 2 mapy i fotogr., nadesł. do Redakcji.

Stenz Edward, O zmianie skali pyrhelijometrycznej w pomiarach natężenia promieniowania słonecznego w Polsce, W. Met., Warszawa 1923, Nr. 7—8, str. 66—70.

Szychliński Fr., Pochodzenie dzisiejszego krajobrazu Polski, z 13 rys. w tekście i 1 mapą, 12°, str. 34, Wykłady powszechne uniw. Poznańskiego, Nr. 3.

Wiśniewski Tad., Wykaz drzew godnych ochrony na Śląsku Górnym (według prof. Th. Schubego: Waldbuch von Schlesien), nakład Państw. Komisji Ochrony Przyrody, organu Minist. W. R. i O. P., Kraków 1923, str. 12, nadesł. do Redakcji.

Zaleski B. dr., Budowa wszechświata, z 8 rys. w tekście, 12°, str. 25, Wykłady powszechne uniw. poznańskiego, Nr. 5.

Polska. — Ludność. (Pologne. — Population).

Bartnicki Hilary, Ludność miasta Włocławka, Z., Warszawa 1923, Nr. 9, str. 178—179.

Daszyńska-Golińska dr., Z., Ludność Polski, Rzeczp. Spółdzielcza 1923, Nr. 7—8, str. 305—310.

Fischer Adam dr., Lud kaszubski, P. i T. z. VII, 1923, str. 386—464.

Polska. — Życie gospodarcze. (Pologne. — La vie économique).

Balukiewicz Brunon, Przemysł węglowy na Górnym Śląsku, M. Stat., Warszawa 1923, z. 6, str. 161—176.

Dąbkowski Przemysław dr., Bartnictwo w dawnej Polsce, „Szkice gospodarczo-prawne“, Lwów 1923, 8°, str. 41.

Dębicki J., Z przemysłu cynkowego w Polsce, Przegl. Gosp. 1923, Nr. 14, str. 506—507.

I. S., Wytwórczość Polski w 1922 r. Przemysł i Handel, 1923, Nr. 18—19, str. 235—236.

Kramszyk J., Przemysł węglowy na Górnym Śląsku od chwili przyłączenia Górnego Śląska do Polski, Prz. Gosp. 1923, Nr. 12, str. 415—419.

Materiały o wydajności pracy robotników w przemyśle polskim, Statyst. Pracy, Warszawa 1923, z. 5—6, str. 106—131.

Siebeneichen A., Sprawy gospodarcze polsko-gdańskie w r. 1922, Przemysł i Handel, 1923, Nr. 9, str. 119—120.

Polska — Różne. (Pologne. — Divers).

Caro L. dr., Wisła w traktatach międzynarodowych, Gazeta Bankowa, 1923, Nr. 10, str. 2—8.

Dobrowolski A. B., Historia naturalna lodu, Warszawa, Kasa Mianowskiego, 1923.

Goetel Ferdynand, Kar-chat, Powieść, 8°, str. 196.

Komorowski W., Historyczna droga handlowa północno-wschodnia, Ekonomista, tom III, str. 60—87.

Kuntze R., Z dziejów zoogeografii, P. i T. z. VII, 1923, str. 386—464.

Mejbaum W. dr., Polska jako pojęcie geograficzne, Przeg. Wszepch. 1923, Nr. 4, str. 265—270.

Narębski S. architekt, Dawne zabytki Włocławka, Z., Warszawa 1923, Nr. 9, str. 174—177.

Ringmann Aleks., Śląsk Górny w 1923 r., Tydzień Polski, Nr. 8, 9 i 10.

Rogowski J., Problem obronności granic politycznych, Drogi Polski, Nr. 4-5 i 6, 1923.

Smolik Przemysław, Pod Altajem, Przegl. Współcz. Nr. 15, str. 32—49, Nr. 16, str. 198—221.

Szumowski Stefan, Tragiczny koniec polskiej wyprawy naukowej do Brazylii, Przyj. Szk., Poznań 1923, Nr. 14, str. 290—293.

Polska literatura o krajach obcych. (*Littérature polonaise des pays étrangers*).

Czarnecki St., Tereny naftowe w Rosji, Przegl. Gór. i Hutn. 1923.

Kucharski Korab Henryk, R. S. F. R. Wrażenia z podróży naokoło Rosji sowieckiej, Gebethner i Wolff, 1923, 12°, str. 170.

Spis ludności i mieszkań w Estonji, M. Stat. Warszawa 1923, z. 6, str. 184—185.

Sadowski S., Tereny naftowe w Anglii, Przem. Hand. 1923, Nr. 2, str. 27—28.

Wasilewski L., Kwestje narodowościowe w Rosji sowieckiej, Przegl. Współcz. Nr. 17, str. 361—375.

X. X., Problem narodowościowy w Rosji, Przegl. Współcz. Nr. 17, str. 375—396.

Z. P., Angielska ekspedycja na Mount Everest, P. i T. z. VII, 1923, str. 386—464.

Literatura obca (*Littérature étrangère*).

Antropogeografia (*Antropogéographie*).

Günther H., Rassenkunde des deutschen Volkes, Monachium, Lehmann, 1922, str. IV + 440, 407 ryc. i 8 map.

Keyser Erich dr., Siedlungsgeographie und Siedlungsgeschichte, G. A. 1923, z. 5—6, str. 126—127.

Krebs Norbert, Natur und Kulturlandschaft Z. d. G. f. E., 1923, z. 3—4, str. 81—95.

Lascaux R. dr., La production et la population, Paryż, Payot, 1921 str. 384, Recenzja: cf E. 1923, II, str. 174—180 (Zweig F. dr.).

Vidal de la Blache, Principes de Géographie Humaine, z przedmową prof. E. de Martonne'a, Paryż, Colin 1923, str. 350, 6 map, 8°.

Geografia ekonomiczna (*Géographie économique*).

Cavaillès H., La houille blanche, Paryż, Collection Colin Nr. 23, 1922, 8 map i 4 ryc.

Fleischmann G., Handelsgeographie I, Reichenberg, Kraus, 1922, str. 200.

Gallois L., Le bassin houiller de la Sarre, A. G., 1919, czerwiec, 1 mapa (1:400.000).

Gallois L., Le port Strasbourg, A. G., 1919, listopad.

Hettner A. dr., Englands Weltherrschaft und ihre Krisis, 3 Aufl. (Nowe zmienione wyd. dzieła „E. W. u. der Krieg“). Lipsk—Beğlin, Teubner, 1923.

Hochschild M., Studien über die Kupfererzeugung der Welt, Freiburg, Gerlach 1923, 161 str., 1 ryc., 49 tabel, 8°.

Jaja Goffredo, Geografia economica commerciale, Vol. I. (Instituzioni), Livorno 1923, str. 398. (Bol. d. publ. 1, 1923, Nr. 633).

Levainville J. dr., L'industrie du Fer en France, Paryż, Collection Colin, Nr. 19, 1922, 4 mapy.

Merz Alfred, Meereskunde, Wirtschaft und Staat, Berlin, Mittler, 1922, str. 36, 17 ilustr., 8°.

Viallate A., L'impérialisme économique et les relations internationales pendant le dernier demi-siècle (1870—1920), Paryż, Colin 1923, 18°.

Geografja polityczna (*Géographie politique*).

Ariga N., La Chine et la grande guerre européenne, Paryż Pedone 1920, str. 342.

Demangeon A., Problèmes britanniques, A. G. 1922, styczeń.

de Martonne Emm., L'État tchécoslovaque, A. G. 1920, maj, 1 mapa (1:3,500.000).

de Martonne Emm., Le traité de Saint-Germain et le démembrement de l'Autriche, A. G. 1920, styczeń.

Dix Arthur, Die atlantische Blickrichtung Europas, G. Z., z. 2, 1923, str. 84—89.

Diplomatisches Jahrbuch 1923, Gotha, Perthes 1923.

Gallois L., Le paix de Versailles. Les nouvelles frontières de l'Allemagne, A. G. 1919, czerwiec.

Gontaut-Biron, Comment la France s'est installé en Syrie, Paryż, Plou 1923.

Hennig Rich. dr., Die verkehrspolitische Bedeutung des Rheins. G. Z. 1922, z. 9—10, str. 315—321.

Kjellén R. dr., Die Grossmächte und die Weltkrise, Lipsk-Berlin, Teubner 1923.

Pohle Richard, Russland und das Deutsche Reich, Bonn, Schröder 1922, str. VIII + 142, 8°.

Salomon F. dr., Der britische Imperialismus, Ein geschichtlicher Überblick über den Werdegang des britischen Reiches von Mittelalter bis zur Gegenwart, Lipsk—Berlin, Teubner, 1923.

Solch Johann, Vererbte u. neue politische Reibungsflächen im südlichen Mittel-Europa, G. Z., z. 1, str. 24—37, 1923.

Tuckermann Walther, Der politische u. wirtschaftliche Kampf um die Rheinlande, G. Z., z. 1, str. 1—23, 1923.

Zastrow v., Die Lage in Südwestafrika, Z. d. G. f. E. 1923, z. 1—2, str. 24—32.

Historja geografji (*Histoire de la Geogr.*).

Blücher M., Die Erforschung Asiens, Lipsk, Miniatur Bibl., 1923. 16°. str. 63.

Eckardt R. W., Karl Dove (nekrolog), G. Z., z. 2, 1923, str. 81—84.

Kötzschke R. dr., Quellen und Grundbegriffe der historischen Geographie Deutschlands und seiner Nachbarländer, 2 wyd., Lipsk—Berlin, Teubner, 1923.

Metodologja geograficzna (*Methodologie*).

V. d. Aa K., Grundriss der Wirtschaftsgeographie (für Handels- und Kaufmännische Fortbildungsschulen), 5 wyd., Lipsk, Teubner.

Beutler B. dr., Rassenkunde im Geographieunterricht, G. A., 1923, z. 5—6, str. 102—105.

Brather Fr., Schülerwanderungen, Lipsk, Quelle u. Meyer, 1922, 166 str.

Fritzsche K. dr., Staatsbürgerkunde im Erdkundeunterricht, G. A. 1923, z. 1—2, str. 12—20.

Hettner Alfred, Methodische Zeit- u. Streitfragen, G. Z., z. 1, str. 53—59, 1923.

Heydrich M. dr., Völkerkunde im Geographieunterricht, G. A. 1923, z. 5—6, str. 97—102.

Kaiser H., Der Erdkundeunterricht in der Arbeitsschule, Frankfurt n/M., Diesterweg, str. 98, 17 ryc.

Knospe P., Erdkunde in der Arbeitsschule, Langensalza, Beltz 1922, str. 103.

Lampe F., Neuere Strömungen im erdkundlichen Schülerunterricht, Pädagogisches Zentralblatt 1922, z. 11.

Muris O. dr., Die Ausstellung des erdkundlichen Arbeitsunterrichtes in der Staatlichen Hauptstelle für den naturwissenschaftlichen Unterricht zu Berlin, G. A. 1923, z. 5—6, str. 114—117.

Nikol und Reiniger, Lehrbuch zur Erdkunde, I Deutschland, str. 194; II Europa (ausser Deutschland), str. 118; III Asien, str. 82; IV Afrika, str. 52; V Neue Welt u. Südpolargebiet, str. 90, Langensalza, Beltz, 1922 i 23.

Nussbaum Fr. dr., Einführung in die Geographie der Schweiz, (Lehrbuch für schweizerische Volksschulen), Berno, Kümmerly, 1923, str. 174, 89 ilustr.

Rohrman A., Zum geograph. Unterricht an den höheren Schulen, G. Z., z. 2, str., 89—94.

Schmidt Bastian, Grundriss der Mineralogie und Geologie für höhere Lehranstalten und zum Selbstunterricht, 2 wyd., Monachium, Schreiber, 1923, 8°, XII + 96 str.

Schmidt W. dr., Das Bild als Anschauungsmittel im erdkundlichen Unterricht, Monachium, Oldenbourg, 1921, str. 104, 6 ryc.

Schmass F., Lehren und Lernen, Schaffen u. Schauen in der Erdkunde I., Lipsk—Wieden, Haase, 1923.

Stoiser J., Wirtschafts- und Verkehrsgeographie für kauf-

männische Schulen und Fachkurse. II Die Europäischen Staaten, 2 Aufl., Wiedeń—Lipsk, Fromm, 1922, 8°, str. VIII + 304.

Thom R. dr., Neuere Geographie und ihre Bedeutung für die Erziehung, G. A., 1923, z. 3—4, str. 73—76.

Wagner P. dr., Erdkunde für höhere Lehranstalten, Monachium, Oldenbourg, 1922.

Geografja regionalna (*Géographie régionale*).

Grothe Hugo, Staaten und Völker nach dem Weltkrieg. (Ein Nachschlagebuch auf politisch-geographischer Grundlage mit besonderer Berücksichtigung des Grenz- u. Auslandsdeutschtums), Heidelberg, Willy Ehrig, 1922, 8°, str. 277. Recenzja: cf G. Z., z. 2, 1923, str. 147—148 (Gerbing).

Krebs Norbert, Die geographischen Grundlagen des deutschen Volkstums, Karlsruhe, Braun, 1923, str. 35, 8°

Vogt E. dr., Weihnachtsspiele des schlesischen Volkes, 3 nakład, Lipsk—Berlin, Teubner, 1923.

Vogt E. dr., Siebs Th. dr., Schlesiens volkstümliche Überlieferungen, T. II., Drechsler P., Brauch u. Volksglaube in Schlesien, t. III—VI, Kühnau R., Schlesische Sagen, Lipsk—Berlin, Teubner, (katalog 1923).

Transcaucasia, Missione militare italiana, Rzym, 1920, str. 126.

Europa (*Europe*).

Baren van J., On the correlation between the fluvial deposits of the Lower-Rhine and the Lower-Meuse in the Netherlands and the glacial phenomena in the Alps and Scandinavia, Wageningen, 1922, str. 30, O. 8°

Loperfido Antonio, Il giubileo dell' Istituto geografico militare 1872—1922, Firenze, 1922, str. 20, (Bol. d. publ. it. 1923, Nr. 634).

Oberhummer E., Kypros, Stuttgart, Metzler, 1923 (O. Pauly-Wissowas Realencyklop. d. klass. Altertumswiss. XII.).

Ross C., Der Weg nach Osten, Reise durch Russland, Ukraine, Transkaukasien, Persien, Buchara u. Turkestan, Lipsk, Brockhaus, 1923, str. 310, 2 ilustr. i map.

Tams E., Die seismischen Verhältnisse des Europäischen Nordmeeres, O. z czasopisma mineralog. Berlin, 1922.

Vogel W., Das neue Europa und seine historisch-geographischen Grundlagen (2 zmienione i uzupełnione wydanie), Bonn—Lipsk, Schroeder, 1923, str. XI + 323, 10 map, 4°.

Europa zachodnia (*Europe occidentale*).

Arbos Phillippe, La Vie Pastorale dans les Alpes Françaises, Étude de Géographie Humaine, Paryż, Colin 1923, 54 ryc., 16 klisz, 8°.

Blanchard R., L'aménagement du Rhône, A. G., 1923 styczeń.

Brandt B. dr., Die geographischen Grundlagen der Kultur Frankreichs, G. A. 1923, z. 1—2, str. 20—33.

Cavaillès H., La houille blanche dans le Pyrénées françaises, A. G., 1919 listopad, 1 mapa (1 : 1,500.000).

De Launay L., Géologie de la France, Paryż, Colin 1923, str. XII + 502, 64 fotogr., 53 ryc., 8 map, 8°.

Kilian W. et Reboul P., Morphologie des Alpes Françaises, I-er Fascicule: Chaines subalpines, Berlin, Gebr. Borntraeger 1923.

Kilian W. et Reboul P., II-e Fascicule: Massifs cristalins de la zone delphino-savoisienne, Berlin, Gebr. Borntraeger 1923.

Levainville J., Le port de Brest, A. G., 1919 maj.

Sorre M., Les Pyrénées, Paryż, Collection Colin, Nr. 15, 1922, 6 map i 6 fotogr.

Uhry A., Le port de Rouen, A. G. 1919 marzec, 1 mapa i 1 plan.

Vidal de la Blache P., La France de L'Est (Lorraine i Alsace), Paryż, Colin 1923, 3 mapy w tekście, 8°.

Europa środkowa (*Europe centrale*).

Biehl Th., Bremen, Eine landschaftskundliche Stadtuntersuchung, Bremen, Schüneman 1922, str. 72, 7 map.

Brückner Eduard, Alte Züge im Landschaftsbild der Ostalpen, Z. Ges. Erdk., 1923, z. 3—4, str. 95—104.

De Martonne Emm., La nouvelle Roumanie, A. G. 1921 styczeń.

Eisenmann L., La nouvelle Hongrie, A. G. 1920, wrzesień.

Fischelle A., Les débouchés maritimes de la Tchecoslovaquie, A. G. 1921, czerwiec.

Gallois L., La répartition de la population dans le bassin de la Sarre, A. G. 1919, czerwiec, 1 mapa (1 : 600.000).

Geyer G., Die karnische Hauptkette der Südalpen, Berlin, Gebr. Borntraeger 1923.

Heim Arn. u. Arbenz P., Karrenbildungen in den Schweizer Alpen, Berlin, Gebr. Borntraeger 1923.

Kaltenbach E., Beiträge zur Anthropogeographie des Bodenseegebiets, Basel 1922, str. 364, 8 map, 17 planów.

Kesslitz W. v., Beziehungen zwischen Abfluss- und Niederschlagshöhe im Gebiete österreichischer Alpenflüsse (Meteorolog. Ztschft., 1922, z. 6, str. 166—173, Brunświk).

Krebs N., Die geographischen Grundlagen des deutschen Volkstums, Karlsruhe, Braun 1923, str. 35.

Krenkel E., Handbuch der Geologie und Bodenschätze Deutschlands (Dzieło to zamierzone na 30 tomów ma dawać przegląd stosunków w Niemczech) 1 zeszyt, którego autorem jest: Hennig Edwin, Geologie von Württemberg nebst Hohenzollern, 4 tablice, 30 rycin, wyszedł z początkiem b. r. w Berlinie, nakładem Br. Borntraegerów.

Machatschek F., Morphologische Untersuchungen in den

Salzburger Kalkalpen (Ostalpine Formenstudien, serja I. z. 4). Berlin, Gebr. Borntraeger, 1922, str. 304, 25 ryc.

Martin E. dr., Beiträge zur Morphologie des Frankenwaldes, G. A. 1923, z. 5—6, str. 105—111.

Michieli Adranio, La Germania, Firenze 1922, str. 223, z tablicą (Bol. publ. it. 1923, Nr. 1576).

Moscheles J. dr., Stadtgeographie von Prag, Lipsk, Haase 1921.

Penck A., Die Terrassen des Isartaales in den Alpen. 2 Ablagerungen und Schichtstörungen der letzten Interglazialzeit in den nördlichen Alpen, o. ze Sprawozdań pruskiej Akad. Umiej., XIX, XX, 1922, str. 66, 8°.

Pfohl E., Orientierungs-Lexikon über die Republik Österreich, Wiedeń—Lipsk, Hartleben 1923, str. VII + 432, 1 mapa, 4°.

Schmitthener Heinrich, Die Reutbergwirtschaft in Deutschland, G. Z. 1923, z. 2, str. 115—127.

Schwarzer A., Das linksseitige Zuflussgebiet des Rheins zwischen Bingen u. Coblenz (Beitr. z. Landeskunde d. Rheinlande, z. 1.) Lipsk 1922, str. 135.

Spitz W. u. Salomon W., Der Odenwald bei Heidelberg und sein Abbruch zur Rheinebene, Berlin, Gebr. Borntraeger 1923.

Sorg W. dr., Die Oderstrombauten bei Breslau, G. A. 1923, z. 3—4, str. 57—65.

Stickel R., Der Abfall der Eifel zur niederrheinischen Bucht (Beitr. z. Landeskunde d. Rheinlande, z. 2), Lipsk 1922, str. 96.

Rexroth Erika, Die Grossstadt Duisburg, geographisch und wirtschaftlich beobachtet, Duisburg 1922, str. 109, 8°.

Rübens Friederike, Die Gefällsverhältnisse d. Eifeltäler, (Beitr. z. Landeskunde d. Rheinlande, z. 3), Lipsk 1922, str. 146.

Vidal de La Blache P., La frontière de la Sarre, A. G. 1919, czerwiec, 1 mapa (1 : 600.000).

Wahnschaffe F., Die Endmoränen im norddeutschen Flachlande, Berlin, Gebr. Borntraeger 1923.

Waldbaur H., Hängetäler im Oberengadin und Bergell, (Ostalpine Formenstudien, serja 2, z. 2). Berlin, Gebr. Borntraeger 1923, str. 127, 6 ryc., 4°.

Europa północna i wschodnia (*Europe du nord et de l'est*).

Degner prof. dr., Die finnisch.-russische Grenzexpedition, K. Schg. Z. 1922, z. 8—10, str. 97—98.

Firle R., Einfluss des Weltkrieges auf Schifffahrt und Handel in der Ostsee, Berlin 1922, Walter de Gruyter.

Granqvist G. och Risto Jurwa, Talasslogiska expeditioner i haven kring Finland under ar 1921, Referat: Thalassologische Terminfahrten in d. Finnland umgebenden Meeren im J. 1921, Helsingfors, Statsradets Tryckeri 1922, 20 str., 1 tabl. i 1 fig. 8°.

Granqvist G., Regelbundna iakttagelser av havets temperatur och salthalt under aren 1919—1920, Sammanställda, Referat: Regelmässige Beobachtungen von Temperatur u. Salzgehalt d

Meeres in d. Jahren 1919 — 1920, Helsingfors, Statsradets Tryckeri 1922, 63 str., 3 ryc., 8°.

Granqvist G., Ström och vindobservationer vid fyrskeppen ar 1921, Sammanställda. Referat: Strom u. Windbeobachtungen an d. Leuchtschiffen in J. 1921, Helsingfors, Statsradets Tryckeri 1922, 40 str., 1 ryc., 8°.

Granö J. G., Eesti maastikuksed üksused (Jednostki kraj-obrazowe Estonji) w tekście referat niemiecki, Tartu 1922, str. 90, 1 mapa i 7 mapek w tekście.

Hautecouer L., Les rapports économiques de la Russie et de l'Ukraine, A. G. 1920 styczeń.

Heim Arn., Nordwest-Grönlands Gneisgebirge, Berlin, Gebr. Borntraeger 1923.

Heim Arn., West-Grönlands Basalt- u. Sedimentgebirge, Berlin Gebr. Borntraeger 1923.

Hettner A. dr., Russland. Eine geographische Betrachtung von Volk, Staat und Kultur, 4 wyd., Lipsk, Berlin, Teubner 1923.

Mortensen H., Siedlungs-geographie des Samlandes, (Forschungen zur deutschen Landes u. Volkskunde t. 22, z. 4), Stuttgart Engelhorn's Nachf., 1923, str. 281—358, 2 mapy i 3 ryc., 8°.

Pohle Rich. dr., Arbeit des Eises an den Küsten des Weissen Meeres und an See- und Flussufern Nordeuropas. (Geolog. Charakterbilder hrsgb. von dr. Andree, z. 26). Berlin, Borntraeger 1922, 8 str., 8 tabl.

Renqvist H., Dagliga vattenstandsakttagelser 1913—1920 vid Finlands kuster. Bearb. och sammanställda, Referat: Tägliche Wasserstandsbeobachtungen 1913—1920 an d. Küsten Finnlands, Helsingfors, Statsradets Tryckeri 1922, 82 str., 1 fig., 8°.

Uebersberger H. dr., Bulgarien und Russland, Lipsk—Berlin, Teubner 1923.

* v. Seidlitz W., Die kaledonischen Deckengebiete Schwedisch-Lapplands, Berlin, Gebr. Borntraeger 1923.

Sering M. dr., Westrussland in seiner Bedeutung für die Entwicklung Mitteleuropas, Lipsk—Berlin, Teubner 1923.

Witting R., Fjärdarna kring Helsingfors med hänsyn till vattenomsättningen och föroreningen, Referat: Die Meeresbuchten um Helsingfors, ihre Wasserumsetzung u. Verunreinigung, Helsingfors, Statsradets Tryckeri 1922, 115 str., 8 ryc., 2 kolor. tabl. 1 mapa, 8°.

Europa południowa (*Europe méridionale*).

Chataigneau Y., Yougoslavie, A. G. 1921, marzec.

Demangeon A., La Bulgarie, A. G. 1920, listopad.

Göttinger G., Morphologische Bilder von der nördlichen Adria und von Istrien, Berlin. Gebr. Borntraeger 1923.

Mallarda Alessandro, Etna, Vulcano e Stromboli nell estate del 1921, Napoli 1922, str. 64, 8 rycin, 1 tablica (Bol. publ. it. 1923, Nr. 1294).

Nowack Ernst dr., Die derzeitigen Verkehrsverhältnisse Albanien und das Projekt einer Transbalkanbahn, K. Schg. Z. 1922, z. 8—10, str. 102—104.

Nowack Ernst, Reisebericht aus Albanien, Z. Ges. Erdk. 1923, z. 1—2, str. 32—41.

Wendel H., Südslavien (Königreich der Serben, Kroaten und Slowenen), Land u. Leute, Geschichte u. Kultur, Produktion u. Handel in Einzeldarstellungen (Schriften d. Frankfurter Messamts, z. 10), Frankfurt n/M. 1923, 87 str., 8°.

Azja (Asie).

Anagnostopolos A., Geographie von Kleinasien, Bd. I. Physische Geogr., Ateny, 1922, str. 280.

Aslan K., Armenia and the Armenians, New York, Macmillan, 1920, str. 147.

d'Arigdor D. i Windsor, La Sibérie orientale et le Japon, Paryż, J. Dumoulin, 1922, str. 63.

Barnelt L., Hindu gods and heroes, Londyn, Murray, 1922.

Bechofer C., A wanderer's log: memories of travel in India, The Far East etc., Londyn, Millsand Boon, 1922, str. 246.

Berliner S., Organisation und Betrieb des Imports in China, Hannover 1920, str. 167, z mapą.

Berliner S., Organisation und Betrieb des Exports in China L, Hannover, Hahn, 1920, str. 131.

Bernard Eug., La Syrie et les Syriens, A. G., 1919, styczeń.

Blickle N., Linde M., Michelsen E., China, Wirtschaft und wirtschaftliche Grundlagen, Berlin, 1921, str. 286.

Boeck dr., Kurt, Im Banne des Everest. (Erlebnisse im Nepal, der für Weisse verschlossenen Heimat der Gorkhas in Zentral-Himalaya) 1923, str. 105, 35 ilustr.

Bosworth G., A g. of Asia, Cambridge, 1922, str. 489.

Danckworth W. dr., Sibirien und seine wirtschaftliche Zukunft. (Ein Rückblick und Ausblick auf die Industrie Sibiriens). (Quellen u. Studien des Osteuropa-Instituts Breslau), Lipsk—Berlin, Teubner 1923.

Dewar D., Bygone days in India, Londyn, Lane 1922.

Flaig W., Im Kampf um Tschomo-lungma, den Gipfel der Erde (3 wydanie), Stuttgart, Franck 1923, 76 str., z ryc., 8°.

Han Tiauw Tjong, De industrialisatie van China, Haga, Nijhoff 1922, XX + 386 str.

Kaehne Kurt, Beiträge zur physischen Geographie des Urmija-Beckens, Z. Ges. Erdk. 1923, z. 3—4, str. 104—132.

Kanter H., Der Löss in China, Mitt. d. Geogr. Ges. Hamburg XXXIV, 1922, str. 99—150 z map. i ilustr.

Kiesling H. v., Mit Feldmarschall von der Goltz-Pascha in Mesopotamien und Persien, Lipsk, Dietrich 1922, 192 str., 3 mapy.

Kleiweg de Zwaan J., Phys. anthrop. in the Indian Arch. and adjacent regions, Amsterdam, de Bussy 1923.

Lenoid u. Friedrich, Angora, Freiheitskrieg der Türkei, Berlin 1923, 79 str.

Lespès R., Le port d'Alger, A. G. 1921, maj.

Manetti Carlo, L'Anatolia, Firenze 1922, str. 235, 1 tablica (Bol. publ. it. 1923, Nr. 637).

Masson P., Constantinopel et les Detroits, A. G. 1919, marzec.

Moritz B., Arabien, Studien zur physik. und hist. G. des Landes, Hannover, Lafaire 1923, 4°, 133 str. z map. i ilustr.

Normand R., La Cilicie, A. G. 1920, listopad.

Parkinson T. W. F., Asia, monsoon lands, Londyn, Collins 1922, 256 str.

Pieris P., Ceylon and the Hollanders 1658—1796, Ceylon 1918, XII + 181 str. z ilustr.

Ogilvie J., An Indian pilgrimage, Londyn, Blackwood 1922.

Range Paul, Hydrologische Beobachtungen in Palästina, o. z czasopisma niem. t-wa palest. 1922, 9 str., 8°.

Rhodes J., Les Chinois. Essai de psychologie ethnographique, Paryż, Alcan 1922.

Russell B., The problem of China, Londyn, Allen 1922.

v. Salzmann E., Aus Jung-China, Reiseskizzen nach der Revolution, Brema, Halem 1923, 1 mapa.

Sobolewski G., Dzisiejsze i poprzednie zlodzenie zachodniego Kuen-Lun (po rosyjsku). Iswiestia ros. T-wa G. LIV, 1918, str. 27—56.

Zeggio Vittorio, Il Siam, cenni storici, geografici, commerciali, Firenze 1922, str. 73, 7 tablic (Bol. publ. it. 1923, Nr. 1085).

Yate A., Baku and the Caspian, Edynburg 1920

Afryka. (Afrique).

Calendario astronomico delle colonie italiane d'Affrica per l'anno 1923 (Istituto geografico militare), Firenze 1923, str. 65, 3 tablice, (Bol. d. publ. it. 1923, Nr. 1773).

Gagel C., Vulkanische Erscheinungen der nordwestafrikanischen Inseln, Berlin, Gebr. Borntraeger, 1923.

Jaeger F., Die Grundzüge der Oberflächengestalt von Südwestafrika, Z. d. G. f. E., 1923, z. 1—2, str. 14—24.

Kaiser E., Abtragung und Auflagerung in der Namib, der südwestafrikanischen Küstenwüste, Berlin, Gebr. Borntraeger, 1923.

Krenkel, Die Bruchzonen Ostafrikas (Tektonik, Vulkanismus, Erdbeben, Schwereanomalien), Berlin, Borntraeger, 1922, str. VIII + 184, 14 ryc.

Maack Reinhard, Der Brandberg, ein Beitrag zur Landeskunde von Südwestafrika, Z. d. G. f. E., 1923, z. 1—2, str. 1—14, z mapą.

Passarge S., Die Trockengebiete Algeriens, Berlin, Gebr. Borntraeger, 1923.

Schmidt C., Geographie der Europäer-siedelungen im deutschen Südwest-Afrika, (Schriften d. Instituts f. Grenz- und Auslandsdeutschum a. d. Univ. Marburg, z. 1), Jena, Fischer, 1922, str. 132, 2 mapki w tekście, 9 map, 3 plany i 5 wykresów.

Schweitzer Alb., Zwischen Wasser u. Urwald (Erlebnisse u. Beobachtungen eines Arztes im Urwald Äquatorial-Afrikas), Berno szwajcarskie, Haupt, 1921, Recenzja: cf. G. Z., z. 2, 1923, str. 153, (Thorbecke).

Waibel Leo, Winterregen in Deutsch-Südwest-Afrika. Eine Schilderung der klimatischen Beziehungen zwischen atlantischen Ozean und Binnenland, Hamburg, Friederichsen, 1922, str. VI + 112, 6 map, 8°.

Weule K. dr., Negerleben in Ostafrika, Brema, Halem, 1923, 196 ilustr., 1 mapa.

Ameryka Północna i Południowa (*Amérique du Nord et du Sud*).

Antews E., The Recession of the Last Ice Sheet in New England, New York, The American Geography Society, 1922, str. 120 z ilustr., map. i djagr. Zajmuje się zagadnieniem, jak dawno ustąpił lodowiec z Nowej Anglii? Na podstawie badań ucznia Gerard'a de Geer ze Sztokholmu stwierdzono, że lodowiec potrzebował 4.000 lat, aby przejść z Hartford Coan do St. Johnsbury.

Barzini Luigi, Sul mare dei Caraibi, Milano, 1923, str. 280. (Bol. d. publ. it. 1923, Nr. 1573).

Brandt B., Kulturgeographie von Brasilien, Stuttgart, Engelhorn, 1922, str. VII + 112, 19 ilustr., 8°.

Cavailles A., La houille blanche au Canada, A. G., 1919, wrzesień.

Darton H. N., Geysers of Yellowstone National Park, Berlin, Gebr. Borntraeger, 1923.

Darton H. N., Badlands of South Dakota and Nebraska, Berlin, Gebr. Borntraeger, 1923.

Heim Arn., Lavafelder des Kilauea, Hawaii, Berlin, Gebr. Borntraeger, 1923.

Herzog Th., Die Pflanzenwelt der bolivischen Anden und ihres östlichen Vorlandes, Lipsk, Engelmann, 1923, str. 257, 25 ryc., 3 mapy.

Keidel H., Büsserschnee in den argentinischen Anden, Berlin, Gebr. Borntraeger, 1923.

Keidel H., Junge fluviale Aufschüttungen in den nördlichen argentinischen Anden, Berlin, Gebr. Borntraeger, 1923.

Kühn Franz, Nachrichten über zwei grosse Kordillerengipfel (Lanin u. Mercedario), o. Buenos Aires, 1918, str. 22, 9 ilustr., 8°.

Kühn Franz, Daten zur Wirtschaftsgeographie Argentiniens, (Weltwirtsch. Archiv. 18 Bd.), Jena, Fischer, 1922, str. 42, 1 mapa, 8°.

Levainville J., L'exportation des charbons américains, A. G., 1921, listopad.

Muzio Carlo, Brasile, Milano, 1922, str. 67, (Bol. d. publ. it. 1923, Nr. 1577).

Penck W., Die südliche Puna del Atacama (Kordilleren Nordwestargentinens) Berlin, Gebr. Borntraeger, 1923.

Ogilvie G. Alan, *The Geography of the Central Andes*, z przedmową Isaiach'a Bowman'a, New York, The American Geographical Society, 1922, str. 240, 2 mapy, 41 djagr. i ilustr. Przedstawia Andy i sąsiednie pasy koło Andów. Opisuje minerały, rzeźbę, klimat, rośliny i zwierzęta. Podana bardzo obszerna biblijografia i indeks.

Sapper K., *Amerika (Eine Übersicht des Doppelkontinents)*, I *Physische Erdkunde*, Berlin—Lipsk, 1923, str. 112.

Treumer Heinrich, *Regenverteilung, Pflanzendecke und Besiedelung des Berglandes von Guayana*, G. Z., z. 2, str. 95—115.

Australja (*Australie*).

Behrmann Walther, *Im Stromgebiet des Sepik. Eine deutsche Forschungsreise in Neuguinea*, Berlin, Scherl, 1922, str. 359, 101 ilustr., 1 mapa, 8°.

Morza (*Les Océans*).

Jacques N., *Sturmbock. Eine Segelschiffsreise durch d. Stillen Ozean*, Berlin, Gyldendalscher Verlag, 1923, str. 171, 1 mapa, 8°.

Kloster Wilhelm, *Bewölkungs-, Niederschlags- und Gewitterverhältnisse der westindischen Gewässer und der angrenzenden Landmassen*, Hamburg, 1922, str. 67, 5 tablic, 3 ilustr., 4°.

Arktyda (*Pays arctiques*).

Barthel Chr., *Recherches bactériologiques sur le sol et sur les matières fécales des animaux polaires du Groenland septentrional*, Kopenhaga, 1922, str. 75, 1 tabl., 8°.

Antarktyda (*Pays antarctique*).

Philippi E., *Eisberge und Inlandeis in der Antarktis*, Berlin, Gebr. Borntraeger, 1923.

OD REDAKCJI.

Na tym podwójnym zeszytcie zamykamy pierwszy rocznik „Wiadomości Geograficznych”. Był to rok próby: zebrane doświadczenia „użytkujemy w drugim roczniku, którego forma i objętość ulegnie zmianie. Większy obecnie napływ zagranicznych wydawnictw oraz pozyskanie kilku stałych współpracowników pogłębi jego treść. Rozważana jest sprawa zamiany miesięcznika na dwutygodnik. Ciężkiem tylko jest wytrwanie w trudnych obecnie stosunkach wydawniczych. Dlatego idzie do wszystkich miłośników geografji w Polsce gorący apel: rozpowszechniajcie jedyną naszą „gazetę geograficzną” wśród przyjaciół i szkół. Przez pozyskanie stałych prenumeratorów przyczyniacie się do odbudowy nauk geograficznych w Polsce.

Nakładem Księgarni Geograficznej „ORBIS”, Kraków-Dębniiki, Barska 41. Odbito w Drukarni Polskiej Franciszka Zemanka w Krakowie, Retoryka 10.

Wydawnictwo Literackie, Kraków 1982

Nakładowa księgarnia geograficzna ORBIS

KRAKÓW — DĘBNIKI, BARSKA 41.

poleca następujące wydawnictwa:

Cena zas.

Sawicki, Elementarz Geograficzny	1:40	
„ Geogr. dla st. III 1:40	Sawicki, Geogr. dla st. V 2:—	
„ „ „ IV 1:40	„ „ „ VI 2:50	
Sawicki-Witkowska, Nauka o Polsce Współczesnej dla stopnia VII	3:50	
Hrabyk-Sawicki, Metodyka Geografji dla stop. I—III	2:—	
Korbel-Sawicki, Atlas Geograficzny, zeszyt I	4:—	
„ „ „ II	5:—	
Sawicki, Polska Współczesna w 20 obrazach ściennych kolorowych, dotąd wyszło obrazów 9 po 2:—, podkl.	2:50	
Kwartalnik „Polska Współczesna“, każdy zeszyt po	2:50	
„Wiadomości Geograficzne“ mies. Tow. Geogr. zesz. po roczna prenumerata	8:—	
„Wiadomości Geograficzne“ mies. Tow. Geogr. zesz. po roczny abonament	—30	
Korbel-Sawicki, Mapa podręczna Polski 1:3,000,000	0:90	
Sawicki, Słownictwo regionalne ziem polskich	—60	
Smoleński, Słownictwo polskie fizjogeograficzne		
Sawicki, Mapy ścienne obu półkul, polit. lub fiz. po	3:50	
„ „ „ Europy, polit. lub fiz. po	7:—	
„ „ „ Azji, polit. lub fiz. po	7:—	
„ „ „ Ameryki północnej lub połudn. polit. lub fiz. po	3:50	
Sawicki, Mapy ścienne Afryki, polit. lub fiz. po	3:50	
„ „ „ Australji, polit. lub fiz. po	3:50	
„ „ „ Palestyny, mała	3:50	
„ „ „ „ duża	14:—	
„ „ „ Polski z nowemi granicami	14:—	
„ „ „ Ziem karpackich (Rumunji, Węgier, Czechosłowacji)	8:—	
Sawicki, Mapa ścienna Niemiec polit. lub fiz. po	21:—	
Gustawicz, Mapa ścienna półkuli zach., wschodn. po	21:—	
„ „ „ Europy, polit. lub fiz. po	21:—	
NB. Podklejenie map, zależnie od wielkości, po	1:50, 3:—, 4:50 i 6:—	
Kubijowicz, Izochrony południowej Polski	2:50	
Niemcówna St. dr., W. Pol jako geograf	4:—	
„Biblioteczka Orlego Lotu“ Nr. 1. Niemcówna, Metodyka pracy w kołach krajozn. (—20); Nr. 2. Chałubiński, Sześć dni w Tatrach (—50); Nr. 3. Piłsudski, Krzyże i kapliczki (—30); Nr. 4. Tomkowicz, Style w architekturze kościelnej (1:—); Nr. 5. Pol jako krajoznawca (—20); Nr. 6. Chryńniewicki, Moja pierwsza wycieczka krajoznawcza (—30).		
Udziela, Krakowiacy, Biblioteczka Geogr. Orbis Nr. 1	2:50	
Gulgowski, Kaszubi, „ „ „ 2		
Jakubowski, Teka motywów prasłowiańskiej architektury, wyd. zwykłe 6:—, wyd. luksusowe	8:—	
Gross, Senat w Polsce	—70	
Talko-Hryniewicz, Typ fizyczny Polaka	—40	
Rzeźba gipsowa Wysokich Tatr	6:—	